

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»
Кафедра міжнародного та європейського права

Серія «Навчально-методичні посібники»

**ВЗАЄМОДІЯ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ ЄС
З ІНШИМИ ПРАВОВИМИ СИСТЕМАМИ**

Навчально-методичний посібник для аспірантів
спец. 293 «Міжнародне право»

Одеса
Фенікс
2023

УДК 341.176(4)(073)

П 685

*Рекомендовано до друку науково-методичною радою
Національного університету «Одеська юридична академія»
(протокол № 3_від 16.02_____2023 р.)*

Укладачі: Сурілова О. О., Акіменко Ю. Ю.

За редакцією Бехруза Х. Н. – доктора юридичних наук, професора, завідувача кафедри міжнародного та європейського права, Національного університету «Одеська юридична академія»

Рецензенти:

Взаємодія правової системи ЄС з іншими правовими системами : навч.-метод. посіб. для аспірантів спец. 293 «Міжнародне право» [Електронне видання] / укл.: О. О. Сурілова, Ю. Ю. Акіменко ; за ред. Х. Н. Бехруза ; Нац. ун-т «Одеська юридична академія». – Одеса : Фенікс, 2022. – _____ с. –
Режим доступу: ...

ISBN 978-966-928-870-7

© Акіменко Ю. Ю. Сурілова О.О., 2022
© Нац. ун-т «Одеська юридична академія», 2022

ЗМІСТ

Тема 1. Теоретико-методологічні основи аналізу засад взаємодії правової системи ЄС з іншими правовими системами.....

Тема 2. Характеристика правової системи ЄС як складного правового феномену.....

Тема 3. Право ЄС та міжнародне право: проблеми співвідношення та взаємодії.....

Тема 4. Право ЄС та правові системи держав членів: загальні засади їх співвідношення та взаємодії.....

Тема 5. Взаємодія права ЄС та права Ради Європи.....

Тема 6. Колізійно-правовий механізм як складова частина взаємодії правових систем Ради Європи, Європейського Союзу та України.....

Тема 7. Взаємодія ЄС та третіх країн у рамках Європейського економічного простору

Тема 8. Правова система ЄС та правова система Великобританії після Брекзиту

Тема 9. Приватне право ЄС та система міжнародного приватного права

Тема 10. Договори про асоціацію між ЄС та третіми країнами як особливий правовий режим співробітництва

Тема 11. Правова інтеграція України та ЄС

Тема 12. Участь України у міжнародних установах та агенціях ЄС

ВСТУП

Вплив сучасних процесів глобалізації на правові системи та їх окремі елементи має вияв у універсалізації та уніфікації права, у посиленні впливу міжнародного права на функціонування національних та регіональних правових систем. Регіональне право (право ЄС) в свою чергу впливає на функціонування та розвиток національних правових систем. На фоні посилення глобалізаційних та інтеграційних процесів релевантним вбачається дослідження взаємодії національних, міждержавних та міжнародних правових систем. Наслідками такої взаємодії є не лише взаємозбагачення, запозичення правових норм та інститутів, а й певне зіткнення, конкуренція та конфлікт різних правових цінностей, норм, ідеологій. Одним з прикладів такої конкуренції або зіткнення цінностей можна назвати Брекзит, який став найбільш суперечливим і важко передбачуваним за своїми наслідками для ЄС та Європи як континенту в цілому. У зв'язку з цим перед науковцями постала низка проблем, зокрема, щодо змісту та наслідків взаємодії різних правових систем, єдність і відмінності функціонування, спрямованість їх розвитку. Актуальність цього питання для українських правників продиктована необхідністю гармонізації законодавства України до права ЄС у зв'язку з євроінтеграційним курсом нашої країни. Дослідження механізмів взаємодії права ЄС, міжнародного права, правових систем Ради Європи, та України є необхідним для встановлення змісту трансформаційних процесів у правовій системі України в умовах глобалізації та правової уніфікації. Тому осмислення взаємозв'язків та взаємовпливу правової системи ЄС та інших правових систем є невід'ємною частиною підготовки здобувачів наукового ступеню доктора філософії в галузі права.

З'ясування природи та специфіки взаємодії правової системи ЄС з правовими системами різних рівнів, що існують в сучасному світі, формування уявлення про характер та механізми взаємодії між правовими системами Ради Європи, Євросоюзу, національними правовими системами та

міжнародним правом, встановлення особливості інтеграції правової системи України до права ЄС

Внаслідок вивчення навчальної дисципліни студент буде здатним визначати природу правових систем як юридичної категорії, їх структуру, функції, тенденції розвитку в умовах глобалізації; виявляти юридичну природу та особливості правової системи Європейського Союзу та її місце серед сучасних правових систем світу; знати механізм взаємодії міжнародного права та правової системи Європейського Союзу; вміти визначати напрями, форми та тенденції взаємодії правової системи ЄС з правовою системою Ради Європи; аналізувати особливості впливу правової системи ЄС на правові системи держав -членів Знати колізійно-правовий механізм взаємодії правової системи ЄС та інших правових систем; прогнозувати тенденції трансформації правової системи України у контексті гармонізації до права ЄС; розробляти наукові підходи та методи вивчення особливостей взаємодії правової системи ЄС та інших правових систем.

ТЕМА 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ АНАЛІЗУ ЗАСАД ВЗАЄМОДІЇ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ ЄС З ІНШИМИ ПРАВОВИМИ СИСТЕМАМИ

Лекційний курс Вчення про правову систему: стан розробки. Місце правових систем у соціальних системах. Поняття, ознаки та основні елементи правової системи. Трансформація національних правових систем в умовах глобалізації. Універсалізація національних правових систем. Конвергенція та когеренція правових систем.

Вступ до теми: Поняття правової системи займає особливе місце у юридичній науці. У даний час існують різноманітні підходи щодо дослідження правової системи, накопичений об'ємний науковий матеріал. Проблеми правової системи висвітлювалися у працях Ж.-Л. Бержеля, Р. Давіда, В. Журавського, О. Зайчука, А. Зайця, Ж. Карбоньє, М. Козюбри, А. Колодія, В. Копейчикова, О. Копиленка, Х. Кьотца, Р. Леже, Л. Луць, М. Опришка, П. Рабіновича, В. Речицького, Ю. Шемшученка, К. Цвайгерта М. В. Цвіка, О. В. Петришина та ін. У той же час, низка питань залишається без відповідей. Це обумовлено динамічністю самої правової системи, а також надзвичайною широтою підходів до розуміння цієї категорії.

Правова система формується як результат постійного кумулятивного впливу суспільства на право, і навпаки, правова система здійснює кумулятивний вплив на суспільство. Право відіграє роль виразного й ефективного механізму самоорганізації суспільства. У різноманітних процесах, до яких залучено право, таких як процеси соціальних змін, підтримання соціального порядку, вирішення конфліктів, складна й різноманітна соціальна реальність представлена відповідними відносинами в межах правової системи.

Правова система як категорія, надає багатовимірне відображення правової дійсності конкретної держави на її ідеологічному, нормативному, інституційному й соціально-економічному рівнях (М. Г. Хаустова). За основу

характеристики правової системи в межах такого підходу береться територіальна ознака.

Відомі українські вчені визначають правову систему як:

систему всіх юридичних явищ, які існують у певній державі або групі держав (П.М. Рабінович);

комплекс взаємопов'язаних і узгоджених юридичних засобів, що мають своїм призначенням регулювати суспільні відносини, а також юридичних явищ, що виникають унаслідок такого регулювання (правові норми, правові принципи, правосвідомість, законодавство, правові відносини, юридичні установи, юридична техніка, правова культура, стан законності та її деформація, правопорядок та інші) (О.Ф. Скакун);

складову нормативно впорядкованої частини правового життя – процесу виробництва та відтворення правових відносин, що виникають між людьми з приводу задоволення тих чи інших інтересів, а правове життя – це неперервний процес діяльності численних індивідів, які спрямовують свої зусилля на вирішення суспільно значущих завдань за допомогою системи правових засобів. (Н.М. Оніщенко);

сформовану під впливом об'єктивних закономірностей розвитку певного суспільства сукупність всіх його правових явищ, які перебувають у стійких зв'язках між собою та з іншими соціальними системами (Д. Лук'янов).

Правова система є вбудованою у соціальну систему суспільства. Правова система є необхідною підсистемою соціальної системи суспільства з точки зору забезпечення її загальносоціальної мети (досягнення суспільного порядку), а її взаємодія з економічною та політичною системами забезпечує існування соціальної системи як цілого. Правова, політична та економічні системи є відносно самостійними явищами і в той же час вони є підсистемами соціальної системи (частково "накладаються" одна на одну, "пересікаються"). Виникнення, розвиток, існування та функціонування правової системи тісно пов'язані з дією в певному суспільстві інших

соціально-регулятивних систем політичної, економічної, моральної, релігійної тощо).

Правова система складається з різнорідних елементів. Деякі з них характеризуються як статичні, деякі – як динамічні. Головним елементом будь-якої правової системи є система права. Правова система характеризується цілісністю. Унаслідок утворення нового цілісного явища у нього з'являються якісно нові риси, яких немає у складових елементів, наприклад, здатність забезпечувати правопорядок. Правова система складається з різнорідних елементів. Деякі з них характеризуються як статичні, деякі – як динамічні. Головним елементом будь-якої правової системи є система права, навколо якої формуються всі інші елементи. До структури правової системи входять: суб'єктна складова – сукупність усіх суб'єктів, що діють у межах правової системи (індивідуальних та колективних, державних та недержавних); нормативна складова – сукупність норм і принципів права, які регулюють відносини між суб'єктами права, втілених у систему визнаних джерел права; ідеологічна складова – сукупність поглядів на право та інші правові явища, що охоплюються правовою психологією і правовою ідеологією та визначають рівень правової культури, наявні правові цінності; функціональна складова – процес правотворчості, правореалізації та правозастосування, судова та інша юридична практика; 5) результативна складова – відображає результати дії права, ступінь його соціальної затребуваності та відповідності інтересам соціуму, стан правопорядку в суспільстві (Петришин).

Існування будь-якої соціальної системи, зокрема правової, передбачає її функціонування для досягнення соціальної мети і назовні проявляється у функціях, отже, і призначення та сутність правової системи проявляється через її зовнішні (адаптаційна, інтегративна та ін) та внутрішні (регулятивна, цільова, тощо) функції.

Об'єктивним процесом та основною ознакою сучасного етапу розвитку людства є глобалізація. Глобалізація проникає у всі сфери

суспільного життя, активно впливає на право та створює нові тенденції розвитку національної правової системи. Правова глобалізація виступає одним з найважливіших аспектів загальної глобалізації у сучасному світі, її всебічний вплив на державно-правову сферу призводить до трансформації, зміни і модернізації державно-правових інститутів, норм і відносин у рамках національного та міжнародного права. Глобалізація як об'єктивний процес, що детермінує кардинальні зміни базових основ життя суспільства, має яскраві правові прояви, які простежуються в змінах не лише змісту основних правових понять, категорій, але й у їх функціональному призначенні, зумовлюючи в кінцевому рахунку трансформацію нормативних, суб'єктивних, інтелектуальне-психологічних, діяльнісних і результативних складників правових систем сучасного світу. Основними формами правової глобалізації є правова інтеграція, правова інтернаціоналізація та правова імплементація. Правова інтеграція та правова імплементація пов'язані з необхідністю спільними зусиллями на міждержавному рівні вирішувати різні загальносвітові сучасні глобальні проблеми. Тоді як правова інтернаціоналізація є наслідком загальних процесів глобалізації, що охоплюють основні сфери суспільства.

Питання до практичного заняття

1. Вчення про правову систему: стан розробки.
2. Місце правових систем у соціальних системах.
3. Поняття, ознаки та основні елементи правової системи.
4. Трансформація національних правових систем в умовах глобалізації.
5. Універсалізація національних правових систем.
6. Конвергенція та когеренція правових систем.

Теми рефератів:

1. Правова система та система права

2. Формування теорії правових систем

Література до теми

1 Бірюкова А. Трансформація національної правової системи в умовах глобалізації. Підприємство, господарство і право. 2018 .№5. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2018/5/39.pdf>.

2 Лук'янов Д. Правова система як предмет порівняльно-правових досліджень: характеристика за теорією систем Вісник Національної академії правових наук України № 2 (81) 2015. http://visnyk.kh.ua/web/uploads/pdf/ilovepdf_com-27-35.pdf

3 Основні правові системи світу: навчальний посібник / В.Д. Гапотій, О.Л. Жильцов, Г.І. Воржевітіна. Мелітополь: ФОП Однорог Т.В., 2019. 279 с URL: <http://eprints.mdpu.org.ua/id/eprint/>

4 Рабінович П. М. Основи загальної теорії права та держави. Видання 5-те, зі змінами. Навчальний посібник. К.: Атіка. 2001. 176 с URL: <https://sites.google.com/site/allukrnet/yurydychna-osvita/teoriya>

5 Скакун О. Ф. Теорія держави і права : підруч. Х. : Консум, 2006. 687 с. URL:<http://politics.ellib.org.ua/pages-cat-51.html>

6 Сівчук І П Трансформація національної правової системи в контексті світової глобалізації Теоретичні питання юриспруденції і проблеми правозастосування: виклики ХХІ століття : тези доп. учасників ІІІ наук.-практ. конф. (м. Харків, 19 черв. 2020 р.) / Наук.-дослід. ін-т публ. політики та соц. наук. - Харків : НДІ ППСН, 2020. - С. 38-39. URL <https://library.pp-ss.pro>

7 Тернавська В.М. Роль правової доктрини у процесі розвитку національних правових систем під впливом правової глобалізації *Нове українське право* (2022) № 4. URL: <http://www.newukrainianlaw.in.ua/index.php/journal/issue>

8 Удовика Л.Г. формування теорії правової системи у юридичній науці *Часопис Київського університету права*. 2020.№1 С. 26-33 URL: <https://chasprava.com.ua> > article >

ТЕМА 2 ХАРАКТЕРИСТИКА ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ ЄС ЯК СКЛАДНОГО ПРАВОВОГО ФЕНОМЕНУ

Лекційний курс. Поняття „право Європейського Союзу”. Система права ЄС. Класифікація джерел права Європейського Союзу. Принципи права Європейського Союзу: поняття, класифікація, джерела.

Вступ до теми: Право ЄС було сформоване на стику міжнародного права та національного права. Поєднуючи правові інститути, принципи та механізми міжнародного та національного права, воно являє собою окрему, особливу правову систему – *sui generis*. Обслуговування інтеграційних процесів на європейському континенті вимагало такого правового регулювання, при якому спільно виробляються правила поведінки розумілися, дотримувалися і застосовувалися однаково всіма і повсюдно, незважаючи на збереження кордонів і державного суверенітету. В результаті на стику національного та міжнародного права народилася особлива автономна система права. Вона не ідентична ні національним законодавством держав регіону, ні регіональному міжнародному правопорядку, але вбирає в себе найбільш важливе і суттєве з практики функціонування національних і міжнародних правових інститутів.

Сутність права Європейського союзу змінювалася протягом його розвитку. Відправною точкою розвитку права ЄС послужив міжнародно правовий договір - Договір про заснування ЄСВС. Право ЄС виникло як міжнародно- правової феномен.

Вперше з проблемою існування особливого правопорядку в рамках цих спільнот Суд зіткнувся в справі *de Geus v. Bosch and van Rijn* (1962), в якій

він розглянув співвідношення національного права та наднаціонального європейського права. Ключовим питанням, на яке мав відповісти Суд було чи могла заборона експорту, застосована приватним підприємством, зареєстрованим в ФРН по відношенню до своїх клієнтів, на що клієнти дали згоду шляхом підписання контракту, бути скасована в силу положень Договору про заснування Європейської економічної спільноти. На значущість цього питання негайно вказав Генеральний адвокат Суду М. Лагранж, який відзначив важливість взаємодії національних правових систем, в тому числі, національних судів, з європейською правовою системою. На думку Лагранжа, остання могла бути ефективною лише за умови «лояльності...та плідної взаємодії між муніципальними судами та Судом Європейських спільнот з взаємним урахуванням їхніх юрисдикцій».

У справі *van Gend en Loos* (1963) Європейський суд визначив, що ЄЕС є новим правопорядком міжнародного права, на користь якого держави-члени обмежили свої суверенні права. Однак, незважаючи на те, що право ЄС засновано на міжнародно-правових договорах, воно відрізняється від міжнародного права. Надалі Європейський Суд визнав цю відзнаку. Уже в 1964 р. суд постановив: "Створивши на невизначений термін Спільнота, яка має свої власні інститути, статус юридичної особи, власну правоздатність і міжнародну правосуб'єктність, і зокрема реальні повноваження, що впливають з обмеження компетенції або передачі повноважень Співтовариства, - держави-члени обмежили в суворо визначених областях свої суверенні права і тим самим створили сукупність правових норм, що зобов'язують як осіб, які перебувають під їх юрисдикцією, так і їх самих".

Передача державами членами суверенних повноважень інститутам спільнот поступово привели до відокремлення їх правової системи від міжнародного права. Надзвичайно важливою особливістю права ЄС є те, що утворюють його правові норми безпосередньо породжують права і обов'язки не тільки для держав-членів та інституцій Європейського Союзу, а й для фізичних та юридичних осіб, які перебувають під юрисдикцією країн ЄС.

У рішенні у справі Коста проти ЕНЕЛ Суд спільнот зазначив, що «на відміну від звичайних міжнародних договорів, Договір про заснування ЄЕС інтегрований в систему права держав-членів, з моменту його вступу в силу і має обов'язкову силу для їх судових органів». Зобов'язання щодо незастосування суперечить нормам права співтовариств національного законодавства були чітко визначені в справі Фактортам. У рішенні по справі Франкович проти Італії зазначено, що Договір про ЄЕС створив свою власну правову систему, яка виступає складовою частиною правових систем держав-членів.

Право Європейського Союзу є специфічним правопорядком, що склалася на стику міжнародного права і внутрішньодержавного права держав-членів Європейського Союзу, що володіє самостійними джерелами і принципами (Ковалів М., 2020).

Право ЄС характеризується кількома рисами: а) його базові засади встановлюються установчими договорами спільноти; б) суб'єктами правопорядку спільнот є не лише держави, а й їх громадяни та громади; в) правопорядок співтовариства має примат по відношенню до національних правових порядків країн-членів спільноти; г) правопорядок спільноти передбачає пряму дію багатьох норм, що безпосередньо застосовуються стосовно громадян держав, які входять до спільноти.

Зміст зазначених рис «правопорядку спільноти», визначених судом ЄС, вказує, що визначальною їх особливістю є примат права ЄС над національними правовими регуляторами.

Задля розкриття сутності правопорядку ЄС доцільним уявляється виокремлення і розкриття основних особливостей, притаманних правопорядку ЄС. Первинною особливістю правового порядку ЄС як спільноти є те, що його основи формуються на основі політичного консенсусу держав, які входять до співтовариства (О.С. Передерій). Стрижнем, несучою конструкцією права ЄС є принципи права ЄС. Принципи права ЄС розділяються на функціональні і загальні. До функціональних

принципів відносяться принцип верховенства права ЄС і принцип прямої дії права ЄС.

Принцип верховенства права ЄС означає пріоритет норм права ЄС над нормами національного законодавства держав-членів, норми національного права держав-членів не повинні суперечити нормам права ЄС.

У справі Коста проти ЕНЕЛ суд зазначив, що «сила права ЄС не може змінюватися в залежності від рівня поваги внутрішнього законодавства в країні, без загрози для досягнення цілей договору». Не може бути ніяких непорозумінь щодо пріоритетності. Значення принципу верховенства чітко визначено в справі Сімменталь.

Принцип прямої дії права ЄС означає, безпосередню і обов'язкову застосовність нормативно-правових актів ЄС державною владою і судами незалежно від їх згоди і умов, що встановлюються державою-членом. Вони підлягають застосуванню національними властями і судами держав-членів безпосередньо незалежно від наявності актів імплементації, тобто спеціальних актів, за допомогою яких ці норми звертаються до виконання.

Принцип прямої дії передбачено безпосередньо в установчих договорах (ст. 189, 249 Договору про ЄС). Однак пряму дію мають Регламенти, Договір чітко не позначив принцип прямої дії щодо інших нормативних актів. Ясність вніс Європейський Суд. У справі Рейнерс проти Бельгії суд (1974) суд визначив, що «положення договору про ЄС матимуть пряму дію навіть за відсутності актів застосування вторинного права в силу їх самодостатності».

До числа обов'язкових умов застосування прямої дії відноситься чіткість, ясність і несуперечливість норми і відсутність зумовленості її застосування іншими актами або діями.

Джерелами права Європейського Союзу виступають, з одного боку, установчі документи ЄС і документи, які вносять у них зміни або доповнення («первинне право»), з іншого боку - законодавство і інші акти інститутів і органів Союзу («вторинне право»). Правотворчу роль в ЄС відіграє також

До джерел вторинного права відносяться (ст. 288 ДФЄС) такі:

1) регламенти; 2) директиви; 3) рішення; 4) рекомендації; 5) висновки.

Правовий акт «нового» Союзу відноситься до категорії законодавчих, якщо він відповідає трьом ознаками (ст. 289 договору про функціонування ЄС). 1) юридична форма: регламент, директива або рішення, тобто акти, що мають юридично обов'язкову силу. 2) видання цих правових актів Європейським парламентом та і Радою. 3) правотворча процедура: звичайна законодавча процедура, або спеціальна законодавча процедура.

Крім цих актів існує значна група “нетипових актів Співтовариств” (резолюції, програми, рішення Ради та представників урядів держав-учасниць тощо), а також необов'язкових (рекомендації та висновки).

Питання до практичного заняття:

1. Поняття “Право Європейського Союзу”.
2. Система права ЄС. Класифікація джерел права Європейського Союзу.
3. Джерела первинного права. Установчі документи (договори) Європейського Союзу: поняття і система. Порядок перегляду установчих договорів.
4. Джерела вторинного права. Правові акти Європейського Союзу, їх юридичні властивості (регламент, директива, рішення та ін.). Структура і зміст нормативних актів Союзу.
5. Джерела прецедентного права. Роль Суду ЄС у розвитку права Європейського Союзу.
6. Принципи права Європейського Союзу: поняття, класифікація. Джерела принципів права Європейського Союзу.

Теми рефератів:

1. Право Європейського Союзу: концептуальні підходи у практиці Суду Європейського союзу

2. Принципи права ЄС: проблеми теорії та практики

Література до теми:

1. Анакіна Т.М. Прецедентні рішення Суду Європейських співтовариств у становленні правопорядку ЄС. *Підприємництво, господарство і право*. 2008. № 2. С. 49–52. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/>
2. Брацук І. Вплив Суду ЄС на формування та розвиток принципу прямої дії права Європейського Союзу. *Юридична Україна*. 2010. № 2. С. 129-132. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/urykr_2010_2_25.
3. Зіглер К. Міжнародне право та право Європейського Союзу: між асиметричною конституціоналізацією та фрагментацією URL: <https://rd.ua/storage/lessons>
4. Ковалів М. В., Тимчишин Т. М., Ніканорова О. В. Основи права Європейського Союзу: навчальний посібник. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2020. 212 с. С.44-68. URL: <http://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890>
5. Консолідовані версії Договору про Європейський Союз та Договору про функціонування Європейського Союзу з протоколами та деклараціями URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/>
6. Олійник О.С. Правова система Європейського Союзу: поняття і статус. *Актуальні проблеми держави і права* 2007. №2. С. 26- 31 URL: <http://www.apdp.in.ua/v36/88.pdf>
7. Передерій О.С. Правопорядок Європейського Союзу: сутнісні особливості та вплив на трансформацію *Часопис Київського університету права*. 2021 .№1. С.50-56. URL
8. Смирнова К . Джерела права Європейського Союзу: новітні тенденції розвитку. *Право України*. 2017. № №6. С.90-97. URL: <https://rd.ua/storage/lessons>
9. Смирнова К.В Право Європейського Союзу: сучасне розуміння та напрям руху. Лекція за Весняній школі «ПРАВО ЄВРОПЕЙСЬКОГО

СОЮЗУ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА УКРАЇНУ» 15 – 23 03 2021р. URL: https://e-learning.iir.edu.ua/pluginfile.php/21755/mod_book/chapter

10. Станько І. Я. Функції принципів права в правовій системі Європейського Союзу. Сорок треті економічно-правові дискусії (юридичне спрямування): матеріали міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (м. Львів, 17 груд. 2019 р.) Львів, 2019. С. 17–20.

11. Стрельцова О.В. Загальні принципи права як джерело права Європейського Союзу. *Альманах права*. 2012. Вип. 3. С. 265-269. URL: <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/>

12. Форманюк В. В. Система джерел права Європейського Союзу. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2015. № 2. С. 83-88. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pupch_2015_2_25.

13. Яворська І. Право Європейського Союзу: сучасні концептуальні підходи *Вісник Львівського університету. Серія: Міжнародні відносини*. 2012. Вип. 30. С. 201-209. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VLNU_Mv_2012

14. Смирнова К. Джерела права Європейського Союзу: новітні тенденції розвитку *Право України*. 2017. №6. С.90-97 URL: [https://rd.ua > storage > lessons > 373K](https://rd.ua/storage/lessons/373K)

ТЕМА 3. ПРАВО ЄС ТА МІЖНАРОДНЕ ПРАВО: ПРОБЛЕМИ СПІВВІДНОШЕННЯ ТА ВЗАЄМОДІЇ

Лекційний курс. Вплив міжнародного права на формування права ЄС.

Роль Суду ЄС у визначенні співвідношення права ЄС та міжнародного права. Імплементация міжнародного права у правову систему ЄС. Форми імплементации норм міжнародного права у правопорядок Європейського Союзу. Ієрархія міжнародного права та інтеграційного права: проблемні питання.

Вступ до теми. Міжнародне право та право Євросоюзу тісно взаємодіють між собою. Питання співвідношення права Європейського Союзу та міжнародного права є вкрай важливим через постійну взаємодію цих двох правопорядків та використання джерел міжнародного права інститутами ЄС. З розширенням участі європейських інтеграційних організацій у міжнародних відносинах зростає вплив міжнародного права на право Євросоюзу. Основні принципи міжнародного права, норми багатьох універсальних, багатосторонніх та двосторонніх міжнародних угод Співтовариства стали складовою частиною права Євросоюзу. З поглибленням європейської інтеграції більш складним та динамічним стає рівень взаємодії між нормами права Євросоюзу та міжнародного права.

Міжнародне право має суттєвий вплив на формування права ЄС, використовуючи такі методи правового регулювання: 1) договірний або диспозитивний (узгодження волі декількох суб'єктів); 2) імперативний або законодавчий (одноособове волевиявлення суб'єкта); 3) відсилочний (колізійний).

Аналіз взаємодії між правом ЄС та міжнародним правом сприятиме не тільки глибшому розумінню її специфіки, але й вирішенню питань щодо сфер і характеру взаємопроникнення норм обох систем права. Проблема співвідношення та взаємодії міжнародного права та права ЄС викликає помітний науково-практичний інтерес ще й тому, що не отримала (на відміну від проблеми співвідношення права ЄС з національним правом держав-членів) чітко визначеної правової позиції ні в установчих договорах ЄС, ні в рішеннях Суду ЄС. Тому пошук відповідей має ґрунтуватись на основі розроблених доктринальних підходів та набутого практичного досвіду (І.М. Лубко).

Суд Європейського союзу покликаний розв'язувати спори між державами-членами Союзу та між державами-членами та органами ЄС щодо застосування права організації. Суд наділено здатністю тлумачити положення права ЄС, але не створювати нові правові норми, оскільки

висновки Суду не мають прецедентної сили. Водночас, саме через тлумачення Судом ґрунтовний положень актів ЄС відбулося закріплення ряду фундаментальних понять європейського права, в тому числі, поняття європейського правопорядку. Дослідження практики Суду Європейського союзу демонструє, що цей суд дедалі впевненіше розглядає себе не тільки як орган з вирішення спорів між державами-членами ЄС, але й як охоронця європейського правопорядку від зовнішніх впливів, що можуть негативно вплинути на єдність цього правопорядку. Відповідно, в разі конфлікту між вимогами загального міжнародного права та європейського права, Суд, з великою імовірністю, стане на бік останнього. Особливо гостро це проявилось у рішенні Суду по справі Каді проти Ради та Комісії, в якому Суд, фактично, заборонив державам-членам ЄС виконувати вимоги Ради Безпеки ООН, створивши, щонайменше, суперечливий прецедент, який може поставити виконання державами своїх зобов'язань за загальним міжнародним правом в залежність від права Європейського Союзу (О.В. Плотніков).

У зв'язку з поглибленням процесів європейської інтеграції складнішим та динамічнішим стає процес взаємодії норм права ЄС та міжнародного права. Слід також зважати на те, що вплив міжнародного права на право ЄС постійно зростає. Це можна пояснити подальшим розширенням співпраці ЄС з іншими суб'єктами міжнародного права, завдяки чому збільшується обсяг міжнародних зобов'язань інтеграційного об'єднання. Тому ЄС повинен забезпечити належне виконання своїх міжнародних зобов'язань шляхом імплементації міжнародно-правових актів як на міжнародному рівні, так і на рівні ЄС. У “Великому енциклопедичному словнику” зазначено, що механізм імплементації міжнародно-правових норм –це сукупність правових та інституційних засобів, що використовуються суб'єктами міжнародного права на міжнародному та національному рівнях. Основними формами імплементації норм міжнародного права у правопорядку Євросоюзу є інкорпорація та відсилка. Інкорпорація передбачає включення положень

міжнародного права у право Євросоюзу. Можна вважати, що шляхом інкорпорації у право Євросоюзу були включені основні принципи міжнародного права. Так, наприклад, у Договорі про функціонування ЄС закріплені положення, в яких зазначено, що угоди, укладені Радою, мають обов'язковий характер для інститутів Співтовариства та держав-членів (ст. 216.2). Обов'язковість виконання всіма інститутами ЄС та його державами-членами міжнародних угод може означати, що Співтовариство поважає такий основний принцип міжнародного права, як *pacta sunt servanda*. А в договорі про Європейський Союз підтверджується вірність принципам свободи, демократії та поваги до прав людини і основних свобод (Преамбула).

Ще однією формою імплементації, яка активно застосовується в праві ЄС, є відсилка. Шляхом відсилки до правопорядку Євросоюзу включені важливі положення міжнародно-правових актів. Зокрема, імплементація міжнародно-правових норм у галузі захисту прав людини у правопорядку Євросоюзу здійснюється переважно через відсилку. Наприклад, Договір про Євросоюз закріпив наступне положення: «Основні права, як вони гарантовані Європейською конвенцією про захист прав людини і основних свобод і як вони впливають зі спільних для держав-членів конституційних традицій, входять до загальних принципів права Союзу». Тим самим права людини шляхом відсилки до Конвенції 1950 року та загальних принципів права, передбачених конституційними традиціями держав-членів, стали складовою права ЄС.

Право загалом, і міжнародне право, і право ЄС ґрунтуються на спільних для всіх правових систем фундаментальних принципах права – справедливості, рівності, гуманізмі, конкретизованих в положеннях Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та інших присвячених їм міжнародних пактах, а також в установчих документах ЄС. Саме норми міжнародного права формують основу для поглиблення інтеграційних процесів у ЄС.

Жодна зі статей установчих договорів не розкриває питання про ієрархію міжнародного права та інтеграційного права. Відносно міжнародних угод, стороною яких є Союз, то ч. 2 ст. 216 ДФЄС відносить їх до джерел права ЄС, які є обов'язковим для інститутів ЄС та держав членів. Зважаючи на процедуру надання згоди на них, вони стоять нижче, ніж установчі договори, але вище, ніж вторинне законодавство ЄС. Підтвердженням цього є те, що при укладенні міжнародної угоди може бути застосована процедура звернення до Суду ЄС для отримання висновку про те чи є угода сумісної із установчими договорами (ч. 11 ст. 218 ДФЄС). Якщо висновок негативний, то запланована угода не може набути чинності, доки до неї не буде внесені змін або не буде переглянуті установчі договори. Ця процедура є факультативною та може бути застосована за ініціативою держави-члена, Парламенту, Ради чи Комісії. В протилежному випадку буде вважатися, що установчі договори мають примат над міжнародними угодами, укладеними ЄС.

Внаслідок взаємодії міжнародного права та права ЄС можуть виникати певні колізії, внаслідок чого держави-члени ЄС потраплятимуть у незручне становище. Якщо вони дотримуватимуться права ЄС, то порушуватимуть міжнародний договір, а тоді існує можливість застосування правових дій із сторони судових органів. Якщо ж держава дотримуватиметься міжнародного договору, то може виникнути ситуація, коли вона порушуватиме право Європейського Союзу, відповідно Комісія ЄС може розпочати процедуру щодо цього. Відомі випадки, коли через неспівпадіння міжнародних угод та установчих договорів вносилися зміни в останні. Це випадок із можливістю приєднання до Конвенції про захист права людини та основоположних свобод (коли до установчих договорів було додано Протокол №8 щодо п. 2 ст. 6 Договору про ЄС стосовно приєднання до Союзу до ЄКПЛ). Опосередковано про примат установчих договорів над міжнародними угодами говорить також і ст. 351 ДФЄС, яка встановлює, що у випадку несумісності міжнародних угод, укладених державами-членами до їх

приєднання до Союзу, з установчими договорами, держави-члени мають вжити належних кроків для усунення несумісностей. Розв'язання такого роду конфліктів часто відбувається шляхом уникнення колізії між цими правопорядками. Вирішення даних конфліктів сприяє розвитку двох даних правопорядків.

Питання до практичного заняття:

1. Вплив міжнародного права на формування права ЄС.
2. Роль Суду ЄС у визначенні співвідношення права ЄС та міжнародного права.
3. Імплементация міжнародного права у правову систему ЄС.
4. Форми імплементации норм міжнародного права у правопорядок Європейського Союзу.
5. Ієрархія міжнародного права та інтеграційного права: проблемні питання.

Теми рефератів:

1. Практика Суду Європейського Союзу та визначення співвідношення права ЄС та міжнародного права.
2. Імплементация як засіб узгодження норм міжнародного права та права Європейського Союзу.

Література до теми:

1. Брацук І.З. Теоретико-правові засади імплементации права Європейського Союзу в національне право держав-членів : монографія / за наук. ред. проф. М.М. Микієвича. Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2016. 230
URL:https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/MONOGRAFIJ_2019/
2. Галушка І. С. Співвідношення права Європейського Союзу з міжнародним правом URL:
<https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/12345>

3. 3. Коцюрба М. І. Співвідношення національних і міжнародних правових систем. Наукові записки НаУКМА. 2016. Том 181. Юридичні науки. С.3–11. URL <https://www.naiuu.kiev.ua/files/kafedru>
4. 4. Лубко І. М. Міжнародне право і право Європейського Союзу: співвідношення та взаємодія. Актуальні проблеми формування громадянського суспільства та становлення правової держави [зб. мат. III-ї Всеукраїнської наук.-практ. інтернет-конф., Черкаси, 21 трав. 2020 р.] / ред. кол. : Г. А. Волошкевич (відп. ред.), В. М. Мойсієнко, Ю. С. Кононенко. pp. 186-195. URL: <http://eprints.cdu.edu.ua/id/eprint/4879>
5. 5. Плотніков О. В. Відокремлення європейського права від міжнародного права в практиці Суду Європейського Союзу. Європейські студії і право. 2013. № 1. С. 72-81. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/esp_2013_1_10
6. 6. Смирнова К, Березовська І. Розвиток доктрини прямої дії міжнародних угод у праві Європейського Союзу Право України. - 2019. - № 6. С. 15-34 URL: <https://rd.ua/storage/lessons/877/175>

ТЕМА 4. ПРАВО ЄС ТА ПРАВОВІ СИСТЕМИ ДЕРЖАВ ЧЛЕНІВ: ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ ЇХ СПІВВІДНОШЕННЯ ТА ВЗАЄМОДІЇ

Лекційний курс. Співвідношення права Європейського Союзу з національним правом держав-членів. Принципи взаємодії права ЄС та правових систем держав -членів. Правовий механізм взаємодії права ЄС та правових систем держав-членів.

Вступ до теми. Правопорядок ЄС – це досить складне правове явище, що постійно перебуває в процесі свого розвитку. Він базується на таких основних правових засадах як пряма дія та верховенство норм права ЄС, визнання юрисдикції Суду ЄС та обов’язкове виконання його рішень усіма

суб'єктами права ЄС насамперед, національними судами держав-членів. З огляду на ці засади правопорядок ЄС відзначається специфічністю та ефективністю, на відміну від класичних міжнародних організацій¹. Загалом, під правопорядком ЄС розуміємо систему правовідносин, заснованих та встановлених в результаті дії норм права ЄС.

Зміни, що відбуваються нині в глобалізаційних процесах, вимагають більш зважених і збалансованих стосунків між правом ЄС, з одного боку, та національним правом, з іншого, які, не відкидаючи процесів конвергенції правових систем, гармонізації національного законодавства, його адаптації до базових європейських цінностей і стандартів, давали б змогу національним правовим системам зберігати свою специфіку, зумовлену історією їх становлення і розвитку, культурними, етнічними та іншими особливостями (М.І Козюбра.).

Правовий механізм взаємодії права ЄС та правових систем держав-членів можна визначити як систему правових засобів (зокрема, процедур), що сприяють узгодженому, гармонійному функціонуванню міждержавних та національних правових систем у межах єдиного правового простору.

Правовий механізм взаємодії включає такі процедури: 1) визначення основних принципів взаємодії; 2) визначення автономних та спільних сфер правового регулювання, меж і напрямів міжнародної та національної правотворчості; 3) визначення правових засобів взаємодії та суб'єктів їх реалізації; 4) узгодження норм міжнародного та національного права в процесі правотворення та застосування. Правовими засобами, які можуть застосовуватися при забезпеченні взаємодії міждержавних та національних правових систем, є: джерела міжнародного та національного права, основні способи та засоби правової інтеграції.

Розподіл компетенції між ЄС та державами-членами передбачає функціонування відповідних механізмів реалізації і дії норм права ЄС на рівні Євросоюзу і держав-членів. Він являє собою сукупність заходів з метою забезпечення дії права ЄС в державах-членах. Головне завдання цього

механізму полягає у створенні умов для дії норм права ЄС як у сфері компетенції ЄС, так і у сфері компетенції держав-членів. Способи і об'єм регулювання визначають як ЄС, так і держави-члени залежно від наявної компетенції. Зі свого боку держави-члени створюють для реалізації актів ЄС на своїй території відповідні правові умови. Так, установчі договори про ЄС були ратифіковані державами-членами ЄС згідно з власними процедурами, які застосовуються до звичайних міжнародних договорів. Суд ЄС вже на етапі створення ЄС своїми рішеннями уніфікував підхід до введення положень права ЄС у внутрішні правопорядки держав-членів. У своєму рішенні у справі 9/65 *San Michel* він наголосив, що рецепція не має своїм результатом їх трансформацію у внутрішнє право і тому вони мають застосовуватися національними судами не як внутрішнє право, а як право ЄС. Згодом ця позиція Суду ЄС була визнана національними судами (Case 9/73, *Frontini / European Community*). Більше того, країни, які приєднувались до ЄС у наступні роки, врахували необхідність забезпечення таких умов реалізації норм права ЄС на своїй території, які б виходили з визнання автономного характеру правопорядку Євросоюзу з його приматом і прямою дією його норм (В.І. Муравйов)

Правовий механізм взаємодії права Європейського Союзу та його держав-учасниць базується на закріплених в установчих договорах принципах, доповнених та інтерпретованих актами вторинного права і практикою Суду ЄС. У взаємодії правової системи Євросоюзу з національними правовими системами держав-учасниць основними способами є гармонізація і уніфікація законодавства., які забезпечують дієвість принципів верховенства права та прямої дії.

Правопорядок ЄС базується на таких основних правових засадах як пряма дія та верховенство норм права ЄС, визнання юрисдикції Суду ЄС та обов'язкове виконання його рішень усіма суб'єктами права ЄС насамперед, національними судами держав-членів. Загалом, під правопорядком ЄС розуміємо систему правовідносин, заснованих та встановлених в результаті

дії норм права ЄС. По суті, даний правопорядок є зовнішньою формою реалізації права ЄС (І.З Брацук).

Суд ЄС встановив, що існують два різновиди прямої дії права ЄС: вертикальна пряма дія та горизонтальна пряма дія (Case 43-75 Defrenne v Sabena). Вертикальна пряма дія стосується обов'язку держави-члена ЄС забезпечити дотримання норм права ЄС у своєму національному законодавстві. Отже, вертикальна пряма дія надає право громадянам звертатись із судовим позовом проти держави відстоючи свої права, базуючись на нормах права ЄС. Горизонтальна пряма дія зводиться до того, що коли норми права ЄС наділені такою дією то громадяни мають право посилатися на них у спорах один між одним. Аналізуючи дане рішення Суду ЄС, приходимо до висновку, що положення установчих договорів ЄС мають як вертикальну так і горизонтальну пряму дію. Такі правові акти ЄС як регламенти також наділені горизонтальною та вертикальною прямою дією а директиви мають за певних умов вертикальну і ніколи не мають горизонтальної прямої дії.

Принцип верховенства права ЄС гарантує уніфіковане застосування та ефективність права ЄС, насамперед у випадку виникнення колізій з національним правом держав-членів. Як і принцип прямої дії, він був встановлений внаслідок правотлумачної практики Суду ЄС з метою забезпечення ефективної дії норм права ЄС у національному праві держав-членів. так справі 11/70 “Internationale Handelsgesellschaft mbH v. Einfuhr – und Vorratsstelle für Getreide und Futtermittel» суд постановив, що норми національного права, якими б основоположними вони не були, не можуть переважити норми, що впливають з права ЄС, які за своєю природою є незалежним джерелом права, не ставлячи під сумнів саму правову основу Співтовариства.

Важливу роль в узгодженні норм права Європейського Союзу та національного права відводиться конституційно-правовому механізму. Низка європейських конституцій містить ряд положень щодо співвідношення права

ЄС та внутрішнього права держав-членів (розділ XV “Про Європейські Співтовариства та Євросоюз” Конституції Французької Республіки; ст. 168 Конституції Королівства Бельгії , тощо)

Питання до практичного заняття:

1. Співвідношення права Європейського Союзу з національним правом держав-членів.
2. Гармонізація і уніфікація законодавства держав-членів до права ЄС.
3. Принципи взаємодії права ЄС та правових систем держав - членів.
4. Правовий механізм взаємодії права ЄС та правових систем держав-членів.
5. Практика Суду ЄС щодо співвідношення права ЄС та держав- членів.

Теми рефератів:

1. Механізм взаємодії норм права ЄС та національного права держав -членів
2. Верховенство права ЄС по відношенню до національного права держав- членів

Література до теми:

1. Брацук І.З. Теоретико-правові засади імплементації права Європейського Союзу в національне право держав-членів : монографія / І.З. Брацук ; за наук. ред. проф. М.М. Микієвича. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2016. 230 с. URL: [https://library.nlu.edu.ua/POLN TEXT/MONOGRAFIJ](https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/MONOGRAFIJ)

2. Брацук І.З. Роль конституційних судів в імplementації права ЄС у національних правопорядках: на прикладі нових держав-членів ЄС URL:<http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/host/viking/db/ftp/univ/apmv>

3. Ільїн Р. Р. Співвідношення права Європейського Союзу і національного права держав – членів URL:
<https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/>

4. Козак О. Інтеграційний вплив права Європейського Союзу на правові системи держав-членів URL:
<https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal->

5. Козюбра М.І. Загальнотеоретичне правознавство в умовах сучасних глобалізаційних трансформацій. Наукові записки НаУКМА. 2017. Т. 193: Юридичні науки. С. 4. URL:
http://nbuv.gov.ua/UJRN/NaUKMAun_2017_193

6. Комарова ТВ Процесуальна автономія національних судів держав-членів ЄС у практиці Суду Справедливості Європейського Союзу
Підприємництво, господарство і право, 2018 URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2018/5/56.pdf>

7. Муравйов В. І. Реалізація норм права Європейського Союзу у внутрішніх правопорядках держав-членів *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна* № 1086, 2013. URL:
<file:///C:/Users/User/Downloads/4729-Текст>

8. Передерій О.С. Право Європейського союзу як чинник трансформації правових систем європейських держав: теоретико-правові аспекти. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Право», (26), 33-37.* URL:
<https://periodicals.karazin.ua/law/article/view/12667>

9. Юхимюк О., Дмитрук С. Формування принципу верховенства права Європейського Союзу *Історико-правовий часопис. 2018. №2 (12)* URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/16044/1/9.pdf>

ТЕМА 5. ВЗАЄМОДІЯ ПРАВА ЄС ТА ПРАВА РАДИ ЄВРОПИ

Лекційний курс Основні етапи розвитку співробітництва ЄС та Ради Європи. Меморандум про взаєморозуміння ЄС та Ради Європи. Основні види співпраці ЄС та Ради Європи та їх правове забезпечення. взаємний вплив правових систем ЄС та Ради Європи. Приєднання ЄС до ЄКПЛ. Практика Суду Європейського Союзу щодо приєднання ЄС до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод Сучасні тенденції розвитку взаємодії Ради Європи та Європейського Союзу.

Вступ до теми Співробітництво Ради Європи та Європейського Союзу бере свій початок з другої половини 50-их років ХХ ст. Основи цієї співпраці були закладені у ст.230 Договору про Європейське економічне співтовариство (ЄЕС) (ст. 303 Договору про ЄС), згідно якій співтовариство встановлює з Радою Європи співпрацю у прийнятних формах». У свою чергу, у грудні 1957 р. Комітет міністрів Ради Європи за підтримки Парламентської асамблеї Ради Європи прийняв Резолюцію (57)27, у якій було відображене прагнення Ради Європи встановити більш тісні відносини з ЄЕС. Спираючись на базові цінності, Рада Європи об'єднує уряди країн Європи і світу в роботі з розробки та прийняття мінімальних правових стандартів з широкого кола питань. Рада Європи також здійснює нагляд за тим, як держави виконують свої зобов'язання за міжнародно-правовими документами.

В свою чергу, Європейський Союз розглядає загальні європейські цінності в якості ключового елемента процесу поглиблення політичної та економічної інтеграції. При розробці правових інструментів і угод, що діють в його державах-членах, ЄС часто спирається на стандарти Ради Європи. Крім того, у своїх відносинах з сусідніми країнам, багато з яких є державами-членами Ради Європи, він часто посиляється на стандарти Ради Європи і практику її моніторингових механізмів.

Лісабонський договір розширив для Європейського союзу рамки діяльності в багатьох сферах, в яких у Раді Європи вже накопичений значний досвід і експертний потенціал. Завдяки цьому розширилося співробітництво з таких питань, як боротьба з торгівлею людьми, сексуальною експлуатацією дітей та насильством щодо жінок. Крім того, це відкрило можливості для підписання Європейським Союзом Європейської конвенції з прав людини, а також інших договорів Ради Європи (Є.В.Попко). ПАРЄ у своєму Висновку 208(1999) зазначила, що ЄС потрібно розглядати як справжнього партнера РЄ.

Співробітництво між РЄ та ЄС забезпечує один з правових аспектів процесу розширення ЄС. Обидві організації тісно співпрацюватимуть у підтриманні високих стандартів у сферах, що підпадають під вимоги щодо членства в ЄС, і підтверджують свої наміри і готовність надавати допомогу державам - кандидатам на членство в ЄС у досягненні таких стандартів». ПАРЄ закликає ЄС та держави - кандидати розглядати РЄ як активного партнера з підготовки до вступу до ЄС завдяки її широкому юридичному арсеналу, що зміцнює демократичний режим, захист прав людини та меншин, особливо використовуючи моніторингову процедуру РЄ щодо обов'язків і зобов'язань, прийнятих на себе державами - членами. «РЄ є тією інституцією, яка дозволяє державам - не членам ЄС брати участь у Європейському проекті, запобігаючи створенню нових розподільчих ліній та відчуття відстороненості серед держав - членів РЄ, які не входять до ЄС». Членство в РЄ надає можливість вирішувати проблеми, які виникають на Європейському континенті, шляхом пошуку спільних рішень, а також сприяти виробленню та узгодженню загальноєвропейських правових позицій для забезпечення єдиного трактування та застосування конвенційної спадщини організації. Водночас, вступ до РЄ засвідчує демократичний вибір держави, її бажання зміцнювати гарантії захисту прав людини та розвивати демократичні інститути всередині держави (В.Ю. Кузьма).

Меморандум про взаєморозуміння, підписаний у 2007 році, який на сьогодні є основою співробітництва двох організацій, підтверджуючи необхідність співпраці, виділяє такі її види:

1. розвиток політичного діалогу для виявлення загальних пріоритетів та формування загальної стратегії на середньо – та довгостроковий період;
2. регулярні обміни інформацією загальних позицій та спільні ініціативи;
3. подальша оперативна співпраця по пріоритетних напрямках;
4. інтенсифікація консультацій між органами та інститутами двох організацій по пріоритетних питаннях співпраці;
5. співпраця з державами-учасниками програм та проектів, що організують ся спільно Радою Європи та Європейським Союзом;
6. організація та проведення спільних заходів.

Також у Меморандумі 2007 р. визначені рівні співпраці Ради Європи та Європейського Союзу: чотириохсторонні зустрічі, міжінституціональна співпраця та спільні програми. Інтерес викликає питання про приєднання Європейського Союзу до ЄКПЛ. Приєднання ЄС до ЄКПЛ. до набуття чинності Лісабонським договором було взагалі неможливим, оскільки до цього моменту ЄС взагалі не мав міжнародної правосуб'єктності. Положення Лісабонського договору чітко закріпили існування правосуб'єктності ЄС у ст. 47 ДЄС. Отже, як результат, ЄС отримав право укладати міжнародні договори від власного імені. Однак, навіть будучи суб'єктом міжнародного права, поширення норм ЄКПЛ на ЄС, як на самостійне утворення, потребує подальшої співпраці Ради Європи та інституцій ЄС. Також прийняття Лісабонського договору і, внаслідок цього, внесення змін до установчих договорів стало визначальним у питанні приєднання ЄС до ЄКПЛ, оскільки стаття 6 ДЄС доповнювалася положеннями, відповідно до яких ЄС приєднується до Європейської Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод

На сьогодні зв'язок та взаємний вплив правових систем ЄС та Ради Європи підкреслюють установчі договори і правові акти Європейського Союзу, які містять значну кількість бланкетних норм, які відсилають до таких джерел права Ради Європи, як Європейська конвенція про захист прав людини та основоположних свобод, Європейська соціальна хартія (переглянута) 1996 р., Конвенція про захист фізичних осіб при автоматизованій обробці персональних даних 1981 р. та іншим. У низці випадків право Ради Європи використовується державами-членами та органами Європейського Союзу в якості відправної точки для власного правового регулювання. Так, в Хартію основних прав ЄС були включені положення Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 р., Європейської соціальної хартії, враховано Європейську конвенцію про взаємну правову допомогу у кримінальних справах Ради Європи від 20 квітня 1959 р.

Питання до практичного заняття:

1. Основні етапи розвитку співробітництва ЄС та Ради Європи.
2. Меморандум про взаєморозуміння ЄС та Ради Європи.
3. Основні види співпраці ЄС та Ради Європи та їх правове забезпечення. Взаємний вплив правових систем ЄС та Ради Європи.
4. Приєднання ЄС до ЄКПЛ.
5. Практика Суду Європейського Союзу щодо приєднання ЄС до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод
6. Сучасні тенденції розвитку взаємодії Ради Європи та Європейського Союзу.

Теми рефератів:

1. Приєднання ЄС до ЄКПЛ: історія питання.

2. Співпраця Ради Європи з Європейським Союзом в сфері захисту прав людини

Література до теми:

1. Joint Declaration on Co-operation and Partnership between the Council of Europe and European Commission. – 3 April 2001 // Compendium of texts governing the relations between the Council of Europe and the European Union. – Fourth edition. – Strasbourg: Council of Europe Publishing, 2002. P.12-15. Mode of access URL: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168064c45d>

2. Асірян С., Власенко С. Приєднання Європейського Союзу до Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2020/12/53.pdf>

3. Комарова Т.В. Практика Суду Європейського Союзу щодо приєднання ЄС до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод URL: <http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789>

4. Кузьма В.Ю. Спільні програми Ради Європи та Європейського Союзу як одна з форм економічно-політичного співробітництва двох інституцій / В.Ю. Кузьма // Правові реформи в Україні: реалії сьогодення: матеріали Міжнар.наук.-практ. конф. (Харків, 14-15 квітня 2017 р.). Харків: ГО «Асоціація аспірантів-юристів», 2017. С. 42-44

5. Кузьма В.Ю. Участь Європейського Союзу у договірному *acquis* Ради Європи *Visegrad Journal on Human Rights*. 2017. №2. Ч. 2. С. 115-120.

6. Мушак Н. Б, Міжнародно-правові питання співробітництва та взаємодії правових систем Ради Європи, Європейського Союзу та Організації з безпеки і співробітництва у Європі у сфері захисту прав людини URL: http://kul.kiev.ua/images/chasop/2013_1/uuuuu/308.pdf

7. Попко Є.В. Місце договорів Ради Європи в праві Європейського Союзу URL :<http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/host/viking/db/ftp/univ/apmv>

8. Фалалєєва Л. Рада Європи та Європейський Союз: особливості правового статусу, узгодження стандартів правозахисту URL: <http://journals.iir.kiev.ua/index.php/knu/article/view/3585>

9. Фалалєєва Л. Г. Захист основоположних прав у інтеграційному правопорядку Європейського Союзу: монографія. Київ: ФОП Кандиба Т. П., 2020. 455 с. URL: <http://idpnan.org.ua/files/2021/falaleeva-l.g.-zahist-osnovopolojnih-prav-u-integratsiynomu>

ТЕМА 6. КОЛІЗІЙНО – ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ ЯК СКЛАДОВА ЧАСТИНА ВЗАЄМОДІЇ ПРАВОВИХ СИСТЕМ РАДИ ЄВРОПИ, ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ТА УКРАЇНИ

Лекційний курс Поняття юридичної колізії. Причини виникнення юридичні колізії між нормами права Ради Європи, права Європейського Союзу та національного права України. Заходи попередження колізій між нормами права Ради Європи, права Європейського Союзу та права України. Процедури попередження юридичних колізій.

Вступ до теми На сучасному етапі розвитку міжнародних відносин дедалі більш істотного значення набувають питання удосконалення і модернізації нормативних (передусім - законодавчих) засобів розв'язання колізійних питань, пов'язаних з розмежуванням компетенції різних правопорядків, які претендують на регулювання одного й того самого правовідношення, а також з визначенням порядку та умов екстериторіальної дії національних законів (В.І. Кисіль).

Сучасний розвиток правових систем Європейського Союзу, Ради Європи на національних правових систем передбачає розширення взаємодії їх між собою та потребує ефективного правового механізму, який би враховував узгоджені способи такої взаємодії в цілому, а також способи

попередження, подолання та усунення юридичних розбіжностей, суперечностей (Л.А. Луць).

У юридичному словнику пропонується два значення поняття «колізія»:

- 1) суперечність; зіткнення протилежних поглядів, прагнень, інтересів; 2) взаємна невідповідність норм права, які регулюють однакові суспільні відносини. При цьому колізія законів визначається, як розходження змісту двох або більше формально діючих нормативних актів. Розрізняються також поняття 1. Правова колізія - конкуренція (конфлікт, протиріччя, розбіжність) між нормами права, дихотомія норм права та 2. Колізія у законодавстві – наявність невідповідності (різних за змістом правил поведінки), суперечності (протилежних за змістом приписів) або певної неузгодженості (частково неоднакових за змістом приписів) між чинними нормами різних актів законодавства або нормами одного акту, що регулюють одні і ті ж самі суспільно-управлінські правовідносини.

Колізії між міжнародним правом, правом Європейського Союзу та національним правом потребують створення механізму їх врегулювання. Актуальність цьому надає отримання Україною статусу кандидата на членство в ЄС, необхідність гармонізації з правовими системами Ради Європи та Європейського Союзу та імплементації базових міжнародно-правових принципів у правову систему України, закріплених у Статуті ООН та інших установчих міжнародно-правових актах.

Юридичні колізії між нормами права Ради Європи, права Європейського Союзу та національного права України виникають у разі відходу від встановленого пріоритету принципів норм міжнародного права та права наддержавних об'єднань; виникають суперечності між правилами схвалених міжнародних договорів і національним законодавством; не виконуються міжнародні зобов'язання державами; коли міжнародні організації чи держави порушують національне законодавство чи здійснюють прямий тиск щодо його зміни.

При цьому необхідно враховувати, що норми міжнародного права мають різний характер впливу на національні правові системи. Так, принципи міжнародного права створюють стійкі нормативні засади; установчі чи статутні міжнародно-правові акти – визначають тривалий період співробітництва; пакти, декларації та конвенції – встановлюють норми-принципи та норми-цілі; двосторонні міжнародні договори – встановлюють взаємні зобов'язання; рішення і заборони, санкції міжнародних організацій – жорстке регулювання державної діяльності; регламентаційні акти є односторонніми актами міждержавних організацій.

Визнання пріоритету загально визнаних норм і принципів міжнародного права над національним у випадках суперечності між ними та деталізована фіксація цих положень у Конституціях зменшує кількість юридичних колізій.

Якщо аналізувати правовий механізм взаємодії правових національних систем з правовою системою Ради Європи та ЄС, то необхідно виділити його складову частину – колізійний механізм, що повинен включати процедури попередження та подолання юридичних колізій. Колізійно - правовий механізм – це система правових засобів, зокрема процедур попередження та подолання (в тому числі, усунення) юридичних колізій, яка сприяє взаємодії правових систем різного рівня.

Таким чином, до заходів попередження колізій відносяться:

- 1) визнання основних принципів права Ради Європи та їх впровадження у національне законодавство;
- 2) визначення правових стандартів Ради Європи та критеріїв їх співвідношення з національним правом;
- 3) врахування особливостей їх впровадження у національну правову систему;
- 4) фіксація положень про взаємодію права Ради Європи та держави-учасниці у Конституції та інших законах держави;
- 5) врахування міжнародних зобов'язань держави в законопроектах;
- 6) врахування потенційних юридичних колізій та засобів їх попередження при формуванні правового механізму взаємодії.

До заходів подолання колізій відносяться: 1) діяльність

держави-учасниці в роботі Ради Європи; 2) дотримання процедур укладення, ратифікації міжнародних договорів; 3) фіксація у конституціях держав-учасниць пріоритету загальноновизнаних норм і принципів міжнародного права; 4) створення колізійних норм (О.М. Іванченко).

Що ж стосується взаємодії між Євросоюзом та державами-членами, то колізійно-правовий механізм тут є більш простим на відміну від такого механізму в Раді Європи завдяки уніфікації юридичних приписів, створення уніфікованих актів, що містять однакові правила поведінки.

В установчих договорах фіксуються колізійні норми, які або зобов'язують держави утриматися від будь-яких дій, що можуть поставити під загрозу здійснення мети договору (ст. 4 ДЄС). Суд Європейських співтовариств підтвердив принцип пріоритету права ЄС, який у випадках колізії не визнає за національним правом можливості щодо його застосування.

Колізійно-правовий механізм повинен включати заходи попередження та подолання колізій між правовими системами Євросоюзу та держав-учасниць. Стосовно процедури попередження юридичних колізій, то вона включає такі дії: 1) визнання основних принципів права ЄС; 2) інкорпорація (імплементація) норм права ЄС; 3) створення насамперед конституційно-правового механізму взаємодії, який би включав і колізійний механізм; 4) визначення потенційних юридичних колізій та засобів їх подолання, переборення; 5) приведення національного законодавства у відповідність з європейським правом (зближення європейського і національного права); 6) реорганізація державних органів (Л.А. Луць).

Питання до практичного заняття:

1. Поняття юридичної колізії.
2. Причини виникнення юридичні колізії між нормами права Ради Європи, права Європейського Союзу та національного права України.

3. Заходи попередження колізій між нормами права Ради Європи, права Європейського Союзу та права України.
4. Процедури попередження юридичних колізій.

Теми рефератів:

1. Колізійний механізм як складова частина правового механізму взаємодії правових систем Ради Європи, Європейського Союзу та держав-учасниць: проблеми теорії та практики.
2. Механізми попередження юридичних колізій між нормами Права ЄС та України.
3. Сутність поняття «юридична колізія»
4. Механізм вирішення колізій у праві та законодавстві.

Література до теми:

1. Багатомовний юридичний словник-довідник / Голубовська І. О., Шовковий В. М., Лефтерова О. М. та ін. К. : Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2012. 543 с
2. Балдинюк В. В. Сучасні підходи до вирішення колізій (віднайдення найбільш тісного зв'язку) з огляду на проблему зворот нього відсилання в міжнародному приватному праві. Журнал європейського і порівняльного права, випуск 10 (1-2), 2019 URL: [http://journals.iir.kiev.ua > view](http://journals.iir.kiev.ua/view)
3. Безуса Ю. Сучасний науковий дискурс щодо природи правових колізій Підприємництво господарство і право 2020 №4 С. 240-244. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2020/4/41.pdf>
4. Іванченко О.М. Подолання та усунення колізій – пріоритетне завдання сучасної юридичної науки Актуальні проблеми політики. 2017. Вип. 59 URL: http://app.nuoua.od.ua/archive/59_2017/25.pdf

5. Кисіль В.І. Механізми колізійного регулювання в сучасному міжнародному приватному праві URL: <https://mydisser.com/ua/avtoref/view/16261.html>
6. Погребняк С. Про колізії в законодавстві URL: <https://dspace.nlu.edu.ua>
7. Покора І. Є. Співвідношення та взаємодія матеріально-правового та колізійного методів регулювання в міжнародному приватному праві Актуальні проблеми держави і права : зб. наук. пр. / редкол.: С. В. Ківалов (голов. ред.), В. М. Дрьомін (заст. голов. ред.), Ю. П. Аленін [та ін.] ; МОНмолодьспорт України, НУ «ОЮА». Одеса, 2012. Вип. 68. С. 432-439. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/>
8. Розгон О. В. Сутність механізму вирішення колізій норм права Eurasian Academic Research Journal 2016 №1 (01) URL: <https://core.ac.uk/download/84156146.pdf>
9. Шевченко Т. В., Юридична колізія: теоретико-правовий аспект право і суспільство № 3 2013 http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2013/3_2013/03.pdf

ТЕМА 7. ВЗАЄМОДІЯ ЄС ТА ТРЕТІХ КРАЇН У РАМКАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ЕКОНОМІЧНОГО ПРОСТОРУ

Лекційний курс. Політичні та економічні передумови створення Європейського економічного простору як правової системи. Стандарти ЄЄП для гармонізації законодавства держав-членів. Модель інституціонального забезпечення економічної інтеграції для ЄЄП. Свободи Внутрішнього ринку ЄС для членів ЄЄП: правовий режим та перспективи. Роль Норвегії у ЄЄП та взаємовигідна система правовідносин. Участь Швейцарії та Ліхтенштейну у ЄЄП на підставі унікальної системи двосторонніх договорів. Приєднання Сполученого королівства до ЄЄП: крок вперед чи назад.

Вступ до теми. Завершення створення Внутрішнього ринку для тоді ще Європейського Співтовариства, запровадженого Єдиним європейським актом 1986 р., поставило питання про відносини Співтовариства з країнами Європейської асоціації вільної торгівлі (ЄАВТ): Норвегією, Швецією, Фінляндією, Ісландією, Австрією, Швейцарією, Ліхтенштейном (останні дві країни складають митний і валютний союз). У 1972 і 1973 роках ці країни підписали двосторонні промислові угоди про вільну торгівлю зі Співтовариством, яке забезпечувало дві третини їхнього імпорту та отримувало більше половини їхнього експорту. Однак ці країни були зацікавлені у доступі до Внутрішнього ринку, а зі свого боку Співтовариство прагнуло також встановити більш тісні зв'язки з цими країнами ніж двосторонні угоди. 17 січня 1989 року Жак Делор, президент Комісії, виступив за «нове, більш структуроване партнерство зі спільними установами прийняття рішень і управління».

Щоб брати участь у Внутрішньому ринку країни ЄАВТ повинні були дотримуватися правил Співтовариства з таких питань, як конкуренція, державна допомога, процедура державних закупівель, свобода пересування та заснування, право компаній і захист споживачів. Щодо продукції сільського господарства та рибальства лібералізація торгівлі передбачалась поступово з урахуванням економічних показників. Європейський економічний простір ЄЕП також забезпечував функціонування чотирьох свобод щодо пересування на Внутрішньому ринку людей, товарів, послуг і капіталу.

Угода, за якою створювався ЄЕП Угода про Європейський економічний простір (УЄЕП), все ж має своє відмінності від правового режиму Внутрішнього ринку ЄС, а саме: вільний рух товарів із країн ЄАВТ поширювався б лише на товари, що походять із країн ЄАВТ, відповідно процедура перевірки на кордоні ще існувала. Вільне пересування людей, поширювалося лише на найнятих працівників, а не на все населення. Угода не передбачала гармонізацію оподаткування. ЄЕП не охоплює всі сфери

діяльності ЄС; спільна сільськогосподарська політика, встановлення єдиної валюти, спільна зовнішня політика та політика безпеки, поліцейське та судове співробітництво не були включені до угоди. Тим не менш, ця Угода передбачає тісну співпрацю в кількох сферах, таких як освіта, дослідження та розробки, навколишнє середовище, захист споживачів, соціальна політика, туризм, культура, а за дотриманням положень повинен був стежити об'єднаний комітет (орган). У разі виникнення правових суперечностей між рішеннями Суду Європейських Співтовариств і Суду ЄАВТ двосторонні переговори мали проводитись між представниками ЄС та ЄАВТ у Об'єднаному комітеті ЄЕП (за винятком Швейцарії, яка вела прями переговори з Європейським співтовариством).

Ці положення були закріплені в Угоді про Європейський економічний простір (ЄЕП), підписаній у Порту 2 травня 1992 року, яка набула чинності одночасно з Внутрішнім ринком ЄС 1 січня 1993 року. Що стосується Ліхтенштейну, його приєднання було схвалено референдумом 9 квітня 1995 рік.

Оскільки три країни ЄАВТ (Австрія, Фінляндія та Швеція) приєдналися до Європейського Союзу 1 січня 1995 року, ЄАВТ наразі охоплює лише Ісландію, Ліхтенштейн, Швейцарію та Норвегію. Держави, які приєдналися до ЄС після створення ЄЕП, автоматично стають частиною Європейського економічного простору.

Угода про ЄЕП базується на однакових правах для всіх країн ЄЕП щодо торгівлі, інвестиції, страхування, купівля та продаж послуг, робота та навчання в ЄЕП. Угода також передбачає участь Норвегії, Ісландії та Ліхтенштейну кількох програм та установах ЄС, а також дає цим трьом країнам право на участь їхніх національних експертів на засіданні Комісії ЄС. Норвегія, Ісландія та Ліхтенштейн можуть надати внесок на підготовчому етапі, коли Комісія готує рекомендації щодо нового закону, який буде інтегрований в Угоду про ЄЕП.

Економічні відносини між Ісландією та Європейським Союзом в першу чергу регулюються двома угодами: двостороння угода про вільну торгівлю, підписана в 1972 році, та угода про ЄЕП у 1994 році. Доступ Ісландії до ринку ЄС щодо сільського господарства та рибальства регулюється окремими двосторонніми угодами. Ісландія юридично зобов'язана впровадити у власне законодавство всі директиви ЄС, що застосовуються до вільного руху товарів, людей, послуг та капіталу. Це доповнюється регулярними зустрічами між представниками ЄС та Ісландії, включаючи двічі на рік зустрічі міністрів закордонних справ ЄЕЗ.

Одним з досі можливих варіантів розвитку відносин ЄС та Великобританії є включення останньої до складу ЄЕП. Застосування формату ЄЕП позбавить Британію впливу в ЄС, але не сильно змінить економічні відносини з ЄС. Сполучене Королівство повинно буде погодитися на існування вільного пересування в рамках ЄЕП, яке викликає найбільші нарікання у прихильників виходу з ЄС. Законодавство ЄС у сферах, пов'язаних з ЄЕП, у тому числі соціальне, збережеться в національному праві Великобританії. Залишиться в силі і юрисдикція суду ЄС щодо застосування цього законодавства. Вплив Великобританії на прийняття рішень за запропонованим законодавством буде мінімальним, а його подальше інкорпорування обов'язково. Формати взаємодії з ЄС у сфері поліцейського співробітництва, безпеки, оборони та боротьби з тероризмом Великобританії доведеться погоджувати окремо. До плюсів даної моделі взаємодії для Великобританії можна віднести повноцінний доступ до єдиного внутрішнього ринку ЄС, відносно безболісне вирішення проблем, пов'язаних з невдоволенням Шотландії та Північної Ірландії виходом з ЄС, продовження співпраці в рамках освітніх і наукових програм ЄС, проживання громадян Великобританії в країнах ЄС на колишніх умовах. Визначивши свій статус в рамках СОТ, Британія зможе проводити незалежну від ЄС торговельну політику.

Питання до практичного заняття:

1. Політичні та економічні передумови створення Європейського економічного простору як правової системи.
2. Стандарти ЄЕП для гармонізації законодавства держав-членів.
3. Модель інституціонального забезпечення економічної інтеграції для ЄЕП.
4. Свободи Внутрішнього ринку ЄС для членів ЄЕП: правовий режим та перспективи
5. Роль Норвегії у ЄЕП та взаємовигідна система правовідносин.
6. Участь Швейцарії та Ліхтенштейну у ЄЕП на підставі унікальної системи двосторонніх договорів.
7. Приєднання Сполученого королівства до ЄЕП: крок вперед чи назад.

Теми рефератів:

1. Фінансова криза 2008 року та її вплив на участь Ісландії у ЄЕП.
2. Ідеологія ЄЕП як альтернатива Внутрішньому ринку ЄС.
3. Теорія євроінтеграції на різних швидкостях.
4. Європейська асоціація вільної торгівлі: формат взаємодії

Література до теми:

1. Барна Б.Ю. Європейський економічний простір у системі зовнішньої політики ЄС: норвезька перспектива // Political science. – № 3 (131) – Березень 2016. – С. 73-77
2. Мушак Н.Б. Правові засади функціонування Шенгенського простору: монографія / Мушак Наталія. Одеса: Фенікс, 2017. – 442 с.
3. Філософія інтеграції: Монографія / За заг. ред. В.Д.Бондаренка, Ф.Г.Ващука. – Ужгород: ЗакДУ, 2011. – 543 с.
4. Грубінко А.В. Європейський Союз після Brexit: продовження історії Моногр. / А.В. Грубінко, А.Ю. Мартинов. Тернопіль: Осадца Ю.В., 2021. 258 с.

5. Беренда С. В. Еволюція економічної інтеграції в країнах Європи : монографія / С. В. Беренда. – Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2012. – 168 с.

6. Мережко О. О. Право міжнародних договорів: сучасні проблеми теорії та практики: Монографія. – К.: Таксон, 2002. – 344 с.

7. Мозіль З. Правове регулювання міжнародної торгівлі в рамках Європейського Союзу: монографія. – Л.: Львівськ. національний ун-т ім. І. Франка, 2005. – 199 с.

8. Baldur Thorhallsson. Iceland's role in the European Economic Area (EEA): take it or leave it // TEPESA Briefs – November 2019. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.tepsa.eu/wp-content/uploads/2019/12/TEPSA-Brief-Thorhallsson_final.pdf

9. Morano-Foadi S., Andreadakis S. The Convergence of the European Legal System in the Treatment of Third Country Nationals in Europe: The ECJ and ECtHR Jurisprudence // The European Journal of International Law. – Vol. 22 – No. 4, 2011. – P. 1071–1088.

10. White Paper on the Preparation of the Associated Countries of Central and Eastern Europe for Integration into the Internal Market of the Union (1995). Accessed on: July 05, 2021. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.cvce.eu/en/obj/white_paper_on_the_preparation_of_the_associated_countries_of_central_and_eastern_europe_for_integration_into_the_internal_market_of_the_union_com_95_163-en-f3207cf5-df8b-475a-bd06-6fc7d80b0c9e.html

ТЕМА 8. ПРАВОВА СИСТЕМА ЄС ТА ПРАВОВА СИСТЕМА ВЕЛИКОБРИТАНІЇ ПІСЛЯ БРЕКЗИТУ

Лекційний курс. Дезінтеграційні процеси в Європі як невід’ємна частина процесу євроінтеграції. Популізм та пропаганда як засоби інформаційного впливу проти цінностей ЄС. Особлива позиція

Великобританії у складі ЄС та пошук балансу у зовнішній і внутрішній політиці. Обмежена участь Великобританії у деяких політиках ЄС. Угода про торгівлю та співробітництво між ЄС та Великобританією та визначення нового етапу правового взаємовпливу. Протокол до Угоди про торгівлю та співробітництво про врегулювання спірних питань щодо Ірландії – напрямок подальшої дезінтеграції. Правова система та інституційне функціонування ЄС після Брекзиту.

Вступ до теми. Позиція членства Великобританії у ЄС досить часто характеризується вченими як особлива, яка поєднує постійне балансування між внутрішніми і зовнішніми інтересами держави. Соціальна напруженість, невдоволення елітами певною слабкістю уряду у захисті безпекових інтересів держави призвела до можливості Брекзиту.

Сполучене Королівство довгий час вважалось одним із найбільш євроскептичних членів ЄС. Британські лідери та громадяни традиційно обережно поступаються надто великим суверенітетом Брюсселю. Брекзит – або вихід Великої Британії з ЄС – став результатом референдуму в червні 2016 року про те, чи повинна країна залишатися членом ЄС. Британські виборці висловилися за вихід ЄС на 52% до 48%. На цей результат сильно вплинуло кілька факторів, у тому числі економічні невдоволення, страхи щодо глобалізації та імміграції. У березні 2017 року уряд Великої Британії затвердив результати референдуму щодо Брекзиту та запросив переговори з ЄС відповідно ст. 50 ДЄС.

29 березня 2017 р. уряд Сполученого Королівства (Великобританії) повідомив про свій вихід з ЄС відповідно до зі статтею 50 Договору про ЄС. Отже, з цього моменту вважається старт юридичного відліку Брекзиту. 29 квітня представник Великобританії та Ради ЄС ухвалили керівні принципи, за якими мають відбуватись переговори між ЄС і Великобританією відповідно до статті 50 ДЄС. Зі свого боку ЄС встановив низку умов (червоних ліній), за яких неприпустимий вихід Великобританії з ЄС. Ці умови включають в себе участь у Внутрішньому ринку ЄС включаючи

Митний союз ЄС, можливість вирішення спорів у Суді справедливості ЄС для відповідних правовідносин, а також стандартизація товарів та послуг, регуляторні акти та інші засоби, що спрямовані на захист Внутрішнього ринку ЄС.

Відповідно до переговорної стратегії ЄС, на першому етапі переговорів пріоритет надавався врегулюванню фінансових питань між суб'єктами у перспективі, також чимало значення приділялось питанням забезпечення правового режиму проживання резидентів ЄС у Великобританії, їхня можливість отримувати освіту, надавати послуги, працювати тощо. Поряд з цим представники Великобританії звісно ставили питання про необхідність додаткового оподаткування вказаних категорій фізичних та юридичних осіб, а також захист громадян та резидентів Великобританії на території ЄС. Під час переговорів сторони обговорювали можливі варіанти вирішення усіх умов за м'яким або жорстким сценарієм Брекзиту.

Важливим питанням на переговорах щодо Брекзиту було обговорення можливих наслідків відновлення жорсткого кордону між Республікою Ірландія та Північною Ірландією. Переговори відбувались у чіткій обумовленій послідовності, та сторони не могли перейти до обговорення наступного питання не отримав чіткої картини вирішення попереднього питання. Саме тому переговори відбувались досить повільно, а досягнення прогресу у питання вирішення кордонів між Республікою Ірландія та Північною Ірландією було здійснено після вирішення багатьох інших питань.

Сполучене Королівство офіційно вийшло з Європейського Союзу опівночі 31 січня 2020 р., однак Угода про вихід передбачала перехідний період до 31 грудня 2020 р. Протягом цього часу Сполучене Королівство як третя країна більше не брала участі в прийнятті рішень ЄС, і не брала участь в інституціях ЄС (таких як Європейський парламент і Рада), агентствах ЄС, установах чи інших органах. Велика Британія залишалася членом Митного союзу та Внутрішнього ринку, з усіма чотирма свободами та відповідними обов'язками, що з цього випливають. При чому сторони домовились, що Суд

Європейського Союзу залишається верховним органом для вирішення суперечок щодо правовідносин, які випливають з участі у Митному союзі та Внутрішньому ринку ЄС, куди можна включити право конкуренції, право державних за купівель, захист прав споживачів, корпоративне право, банківське та фінансове право, тощо.

За кілька днів до закінчення перехідного періоду 31 грудня 2020 року Великобританія та ЄС уклали 1200-сторінкову Угоду про торгівлю та співробітництво (Trade and Cooperation Agreement, ТСА) разом із двома іншими угодами про ядерне співробітництво та захист секретної інформації. Після Брекзиту домовленості щодо Північної Ірландії також набули чинності врегулювали аспекти зовнішньої торгівлі між Північною Ірландією та Великою Британією.

Угода про вихід також включає Протокол щодо Ірландії/Північної Ірландії. Він спрямований на захист Страсної п'ятниці/Белфастської угоди (GFBA), уникаючи жорсткого кордону на острові Ірландія, в умовах, коли Великобританія більше не є державою-членом ЄС. Як фізично між ЄС і Великою Британією на острові Ірландія встановлено прикордонний контроль, Протокол передбачає застосування відповідного законодавства ЄС до Великобританії стосовно Північної Ірландії з метою захисту Внутрішнього ринку ЄС. У результаті здійснюється контроль на кордоні між ЄС і Великою Британією між Північною Ірландією та Великою Британією відповідно до законодавства ЄС. Північна Ірландія залишиться частиною митного простору Сполученого Королівства і братиме участь в будь-яких майбутніх торговельних угодах, укладених після Брекзиту. Північна Ірландія також залишиться воротами в митну зону ЄС. Великобританія не буде накладати тарифи на товари, що ввозяться в Північну Ірландію, якщо вони не призначені для подальшого транспортування через кордон. Спільна комісія представників ЄС і Великобританії буде вирішувати, які товари можуть потрапити на загальний ринок, і Великобританія буде стягувати з них митні збори на користь ЄС

Слід окремо приділити увагу питанню юридичної сили Протоколу щодо Ірландії/Північної Ірландії, оскільки вона різна на території Сторін цієї домовленості, так у Великобританії законом про затвердження цього Протоколу є застереження про те, що Великобританія має право в односторонньому порядку припинити застосування частин протоколу.

Новою інституційною основою для відносин між Сполученим Королівством та Європейським Союзом стане створений відповідно до статті 164 Договору про вихід – Об'єднаний комітет.

Уряд Великобританії повинен прийняти нове законодавство у чотирьох ключових сферах з новими міграційними законами, які замінять свободу пересування, та новим законодавством для сільського господарства, довкілля і торгівлі, які зараз суттєво підтримуються чи регулюються ЄС. Брекзит ускладнить міжнародне співробітництво в боротьбі з тероризмом і пошуку злочинців, оскільки Великобританія збереже доступ до баз даних ЄС в сфері боротьби зі злочинністю лише на перехідний період – до кінця 2020 року. Йдеться про дані перетину кордонів, інформації про пасажирів літаків і про реєстрацію транспортних засобів, базах відбитків пальців і профілів ДНК і т.д. Надалі ж Британії доведеться окремо домовлятися про те, як налагоджувати співпрацю з ЄС в області безпеки.

Наведене дає можливість охарактеризувати Угоду про торгівлю та співробітництво між Сполученим королівством та ЄС як таку, що має такий самий ефект та наслідки як Угода ЄС з Канадою – Всеосяжна економічна та торгова угода, яка передбачає звільнення від більшості тарифів, окрім тарифів на птицю, м'ясо та яйця, і збільшення квот на експорт товару без особливих витрат. Проте торгівля послугами, зокрема фінансовими, не включена в Угоду.

Питання до практичного заняття:

1. Дезінтеграційні процеси в Європі як невід’ємна частина процесу євроінтеграції.

2. Популізм та пропаганда як засоби інформаційного впливу проти цінностей ЄС.

3. Особлива позиція Великобританії у складі ЄС та пошук балансу у зовнішній і внутрішній політиці. Обмежена участь Великобританії у деяких політиках ЄС.

4. Угода про торгівлю та співробітництво між ЄС та Великобританією та визначення нового етапу правового взаємовпливу.

5. Протокол до Угоди про торгівлю та співробітництво про врегулювання спірних питань щодо Ірландії – напрямок подальшої дезінтеграції.

6. Правова система та інституційне функціонування ЄС після Брекзиту.

Теми рефератів:

1. Вихід Великобританії з ЄС як пошук вирішення проблем глобалізації.

2. Червоні лінії сторін у переговорах щодо виходу Великобританії з ЄС як чинники найбільшого впливу процесу євроінтеграції.

3. Всеосяжна економічна та торгова угода між ЄС та Канадою та Угода про торгівлю та співробітництво між ЄС та Великобританією: порівняльно-правовий аналіз.

Література до теми:

1. Грубінко А.В. Європейський Союз після Brexit: продовження історії. Моногр. / А.В. Грубінко, А.Ю. Мартинов. Тернопіль: Осадца Ю.В., – 2021. – 258 с.

2. Задоя А.О. Міжнародні інтеграційні та дезінтеграційні процеси: суперечливі наслідки. Академічний огляд. 2017. – №1(46). – С.5–13.

3. Дев'яткіна М.С. Вплив «Брексіту» на подальший розвиток Європейського Союзу та Великої Британії у сфері цивільного судочинства та міжнародного комерційного арбітражу // Журнал європейського і порівняльного права. – 2018. – С. 97-109.

4. Фісанов В. Євроскептицизм: ідеї та політика // Буковинський вісник державної служби та місцевого самоврядування. – 2010. – № 2. – С. 41- 48

5. Хаас Р. Розхитаний світ. Зовнішня політика Америки і криза старого ладу / пер. з англ. М. М. Климчук. Київ: Основи, – 2019. – 376 с.

6. Moskal Anna. The impact of Brexit on the European Union's future development in the context of European integration. // Torun International Studies. – № 1 (11). – 2018. – P. 25 – 36.

7. Baker, J., Carreras O., Kirby S., Meaning J. The short-term economic impact of leaving the EU // National Institute Economic Review. 2016. – Vol. 58. – 236 p.

8. Biscop S. All or nothing? The EU Global Strategy and defence policy after Brexit. // Contemporary Security Policy. 2017. – Vol 37. – P. 431-445.

9. Chopin T., Lequesne C. Differentiation as a double-edged sword: member states' practices and Brexit. // International Affairs. 2018. – P. 531-545.

10. Drake H. France, Martill B., Staiger U. Brexit and Beyond: Rethinking the Futures of Europe. London: UCL Press, 2018. – 215 p.

11. Wilson P., Oliver T. The international consequences of Brexit: an English School analysis. Journal of European Integration. – 2019. – Vol. 41. – Issue 8. – P. 1009-1025.

12. Agreement on the withdrawal of the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland from the European Union and the European Atomic Energy Community 2019/C 384 I/01 // Official Journal of European Union. – No. C 384I, 12.11.2019. – P. 1–177

ТЕМА 9. ПРИВАТНЕ ПРАВО ЄС ТА СИСТЕМА МІЖНАРОДНОГО ПРИВАТНОГО ПРАВА

Лекційний курс. Система приватного права ЄС: від ідеї до DCFR. Тяжіння приватного права ЄС до романо-германської правової традиції у матеріальному праві, та до англосаксонського у процесуальному праві. Гармонізація цивільного права країн-членів ЄС: взаємодія правових систем. Джерела приватного права ЄС у системі нормативних актів ЄС та держав-членів. Імперативні принципи приватного права. Принципи DCFR як шлях до уніфікації приватного права ЄС. Вплив євроінтеграційних процесів на сферу міжнародного приватного права ЄС Договори держав-членів ЄС про міждержавне співробітництво у сфері регулювання приватноправових відносин Брюссельська конвенція про підсудність та виконання судових рішень по цивільних та торгових справах (1968) Луганська конвенція 1988 р. про міжнародну підсудність та визнання і виконання судових рішень з цивільних і торговельних справ. Європейське контрактне право – новий рівень взаємодії суб'єктів права. Формування єдиного європейського сімейного права. Принцип визначення права, яке застосовується у спадковому праві ЄС.

Вступ до теми. Правовий базис приватного права ЄС формувався шляхом поєднання міжнародного торгового права з узгодженими між державами-членами правовими нормами цивільного та комерційного права, які викладені в установчих договорах Європейського Союзу. Зокрема, В. А. Астапенко зазначає, що сформований у рамках Європейських співтовариств автономний правопорядок являв собою симбіоз міжнародно-правових та національних правових норм, що зумовило логічний висновок, відповідно до якого право ЄС виходить за рамки правових режимів традиційних міжнародних організацій і його можна порівняти з правовими режимами конфедеративних або навіть федеративних утворень.

Інтеграційні процеси в ЄС відбуваються не властивими міжнародному та національному праву інструментами. Відмінності між європейськими державами-членами незліченна безліч, однак ЄС поступово прийшов до необхідності правової гармонізації не тільки у сфері публічного права, але й приватно правовідносин. Так, ст. 288 Договору про функціонування Європейського Союзу (ДФЕС) 2009 р. уповноважує Комісію ЄС ввести або принаймні ініціювати нові закони в державах-членах, але це повноваження обмежене. Таким чином, хоча закони держав-членів містять деякі загальні стандарти, є ще багато відмінностей. Проте, за останні три десятиліття ситуація змінилась: в рамках Європейського Союзу відбулось безпрецедентне дослідження цих відмінностей, були запропоновані акти щодо уніфікації цивільного права держав-членів, відбувається поступове запровадження цих актів.

Ідея розробки Європейського кодексу зобов'язального права виникає в 1974 р. під час створення проекту Конвенції Європейського Економічного Співтовариства про право, що застосовується до договірних і недоговірних зобов'язань. Однак колізійні норми та запропонований механізм не міг ефективно вирішити нагальні потреби учасників ринку. У 1982 р. в рамках Європейської комісії з контрактного права під керівництвом професора Оле Ландо («Комісія Ландо») була ініційована робота щодо створення спільного контрактного права ЄС. У 1989 р. Парламент ЄС схвалив резолюцію, у якій підкреслювалась важливість гармонізації спільного приватного права Співтовариств, особливо в такій специфічній галузі, як внутрішній ринок, надавалась рекомендація щодо організації робіт з підготовки Європейського кодексу приватного права (European Civil Code).

В 1995 році були опубліковані «Принципи європейського договірного права. Частина I. Виконання і невиконання договору і засоби правового захисту» (Principles of European contract law – PECL), підготовлені Комісією за європейським договірному права під редакцією професорів Оле Ландо і Х'ю Біля. Після чого Комісія продовжила свою роботу і значно розширила

зміст Принципів європейського договірного права (PECL), включивши в даний документ наступні глави: укладення договору, повноваження представників, дійсність договору, тлумачення, зміст і дію договору. Також були внесені зміни і доповнення в розділи, підготовлені першої Комісією. Відповідно, загальні положення і глави про виконання і невиконання договору, про засоби правового захисту були представлені в новій редакції.

Навіть ця частина Принципів європейського договірного права не містила остаточного і повного варіанту загальних принципів договірного права, незважаючи на те, що діяльність другої Комісії істотно розширила їх зміст. Комісія продовжувала свою роботу над III частиною Принципів європейського договірного права і підготувала наступні 8 глав (множинність осіб, уступка вимоги, заміна боржника, заміна сторони в договорі, залік вимог, давність прав вимоги, протиріччя договору основним принципам і імперативним нормам права, зобов'язання під умовою, капіталізація відсотків).

Частина III принципів ЕДП була опублікована в 2003 р. та є продовженням перших двох частин. Два томи Принципів (I тому – частини I і II, II том – частина III Принципів) складаються з 17 глав і 201 статті і охоплюють значну частину загальних положень договірного права, які можна застосовувати до комерційних контрактів. Крім загальних положень, Принципи європейського договірного права (PECL) визначив структурні розділи («книги»): контракти та інші юридичні акти; контракти та неконтрактні права та зобов'язання; особливі контракти; некомерційне втручання; недоговірна відповідальність за шкоду; безпідставне збагачення; передача рухомих речей; забезпечення рухомими речами; трасти. Проте, Комісія ЄС визнала за необхідне закріпити не тільки загальні визначення, а й основні принципи та типові правила Європейського цивільного права, з метою підвищення сумісності досягнень Співтовариства.

На розвиток прийнятих рішень Європейською комісією 12 лютого 2003 р. прийнято План дій «Більш когерентне Європейське контрактне право», де

ще раз підкреслюється значення більш зв'язаних норм контрактного права, а також сполучення нерегуляторних та регуляторних заходів для подолання у відносинах внутрішнього ринку ЄС існуючих бар'єрів, що виникають від несумісності національного законодавства країн-членів та амбівалентності правової термінології. Було поставлене завдання запровадити три види заходів: 1) підвищити єдність *acquis* (тобто правового надбання) ЄС у сфері контрактного права; 2) забезпечити опрацювання єдиної для ЄС загальної термінології контрактного права; 3) надалі вивчити питання – чи проблеми у царині європейського контрактного права потребуватимуть розв'язок, що не мають секторальної специфіки, зокрема таких розв'язок, як нормативний «опційний інструмент».

Одним з важливих документів Європейської комісії з гармонізації в цілому контрактного права є Комюніке від 11 жовтня 2004 р. «Європейське контрактне право та перегляд *acquis*: шлях уперед», де вперше офіційно поставлено завдання розробити спільний рамковий довідковий документ (Common Frame of Reference – CFR), який має містити чітку термінологію, основоположні принципи та ув'язані між собою правила контрактного права, створені на базі *acquis* та кращих варіантів розв'язання проблем, що їх знайдено в рамках правопорядку країн-членів ЄС. При цьому Європейська комісія висловила застереження про відсутність з її боку намірів пропонувати «Європейський цивільний кодекс».

В руслі проекту CFR дослідницькою групою з Європейського цивільного кодексу під керівництвом професора Крістіана фон Бара, починаючи з 2006 р. випущено декілька частин під загальною назвою «Принципи європейського права», присвячених різним частинам цивільного права. Публікації в рамках CFR мають основною метою служити «комплексом інструментів» («toolbox») при підготовці пропозицій як для перегляду існуючого *acquis*, так й для розроблення нових інструментів. У рамках CFR викладаються спільні фундаментальні принципи контрактного права та виключення з цих принципів за наявності певних обставин,

визначаються «абстрактні правові терміни», зокрема пов'язані з *acquis*: визначення контракту, заподіяної шкоди тощо, а також «пояснення», наприклад, щодо того, коли контракт вважається укладеним. Відведено певне місце «модельним правилам». Є розділи щодо контракту, переддоговірних зобов'язань, зокрема, зобов'язань інформаційного характеру, виконання та невиконання зобов'язань, множинності дебіторів та кредиторів, відступлення права вимоги, заміни боржника, трансферу контракту, давності, спеціальних правил договорів купівлі-продажу та договорів страхування. Викладено правила щодо продаж, сервісних контрактів, комерційних агентів, франчайзингових та дистриб'юторських контрактів, безпідставного збагачення, лізингу тощо.

У 2009 році був групою під керівництвом професора Крістіана фон Бара був представлений *Draft Common Frame of Reference (DCFR)* – «Проекту загальної довідкової схеми» щодо порівняльних досліджень і наукової роботи у галузі приватного права. Він зберіг формат модельного Кодексу і ясність викладу і доступність для сприйняття, чіткість формулювань, які були відмінною рисою *Принципів європейського договірного права (PECL)*. Саме цей документ наразі є останнім результатом процесу уніфікації Європейського цивільного права.

«Проект загальної довідкової схеми» (DCFR) існує як набір модельних правил для поліпшення існуючого і майбутнього регулювання щодо функціонування Європейського внутрішнього ринку. Він також включає правила, що стосуються до зобов'язального права, в набагато більш логічній формі, ніж та, в якій вони знаходяться в існуючій системі *Принципів Європейського контрактного права*. Більш того, «Проект загальної довідкової схеми» (DCFR) включає норми, які регулюють перехід прав на рухомі речі, їх переміщення, правила захисту прав відносно рухомих речей, положення про трасти. При цьому виключається регулювання заповітів і спадкування за законом, сімейних відносин; векселів, чеків, закладених і інших фінансових інструментів; і, що найважливіше, виключається регулювання нерухомого

майна. Включення зі сфери регулювання вищевказаних галузей приватного права, питань реєстрації та моменту переходу прав щодо об'єктів нерухомості, пояснюється існуючими законодавчими ініціативами ЄС.

«Проект загальної довідкової схеми» DCFR складається з десяти книг, що присвячені різним аспектам речового права. Важливо відзначити, що «Проект загальної довідкової схеми» DCFR перейняли підхід континентального права до регулювання основних інститутів. Однак, не можна говорити про точне копіювання інститутів і понять, швидше, документ являє собою вдалий синтез правових систем, з невеликим ухилом в бік континентального права. Наприклад, розділ Визначення Книги 8 містить поняття права власності, нехарактерне ні для континентального, ні для загального права. Автори документа, наприклад, відмовляються від використання традиційної для континентального права тріади повноважень «володіння, користування, розпорядження», виділяючи інший, більш широкий набір: використовувати, володіти, змінювати, руйнувати, відновлювати і позбавлятися від об'єкта власності (use, enjoy, modify, destroy, dispose and recover). Також відзначимо досить загальний характер норм і «усереднений» підхід до розумінню власності, норми, що рясніють посиланнями на національному законодавству в тому, що стосується процедур і деталей.

Публікація «Проекту загальної довідкової схеми» (DCFR) загострила існуючу дискусію про необхідність створення системи цивільного права, загального для всіх країн-учасниць Європейського Союзу. Поточна література неодноразово визнавала багаторівневий характер приватного права ЄС, як щодо загальних компетенцій до законодавчих актів з приватного права питання, так і зростаюча тенденція до європеїзації і глобалізації права, яку національний законодавець не в змозі контролювати самостійно.

Особливо взаємозалежність між законодавцем Союзу і національним стає очевидним при розгляді питання про те, чи входить галузь приватного

права до спільної компетенції ЄС та держав-учасниць, чи є реальний приклад втілення цього повноваження. Взаємозалежність акторів в європейському приватному праві стає ще більш очевидною в якості аргументів для гармонізації та узгодження Європейського приватного права, яке відбувається за рахунок сильного імпульсу споживчого права і права конкуренції.

Більшість держав-членів ЄС визнають як юридично важливий поділ правової системи на дві основні підсистеми: приватне право, яке регулює «горизонтальні відносини» між приватними сторонами (громадяни, компанії) або між державою та громадяни, а також публічне право, яке регулює «вертикальні відносини», в яких держава здійснює свою владу відносно громадян та юридичних осіб. Такий поділ правової системи має не тільки теоретичне значення, але й практичне, оскільки на цих засадах визначається компетентний суд (правила підсудності) або застосовуються процесуальні норми (наприклад, договірні позови проти держави щодо повернення податків).

«Проект загальної довідкової схеми» (DCFR) як результат порівняльного вивчення чинного права ЄС і окремих його держав-членів, покликаний відображати ті суспільні цінності, які закріплені в уже існуючих законах, хоча вони і не завжди збігаються. У зв'язку з цим Проект Загальної системи підходів (DCFR) зайняв проміжну, збалансовану позицію.

У Тимчасовому виданні Модельних правил європейського приватного права, яке було опубліковане 2008 році, а у 2009 році – переглянуто, передбачено застосування принципу справедливості. Варто відмітити, що принципи у редакція DCFR 2009 року були розподілені на дві групи: базові принципи та важливі принципи. Принцип справедливості відноситься саме до базових. Водночас, розробники DCFR зазначають, що справедливість відіграє роль одного з найважливіших принципів. Таким чином, його роль подвійна. В даному випадку принцип справедливості означає визначення нормою права обсягу, межі здійснення захисту прав і обов'язків адекватно її

ставленню до вимог правової норми під час субсидіарного застосування норм законодавства. Також цей принцип виявляється у нормах, які встановлюють рівність сторін, що є характерним для субсидіарного застосування норм законодавства до цивільних та суміжних з ним відносин.

Принцип добросовісності – принцип, який передбачає необхідність сумлінної та чесної поведінки учасників субсидіарного застосування норм законодавства при застосуванні норм цивільного законодавства до суміжних відносин. Принцип добросовісності є основою для багатьох правил, що стосуються реалізації міжнародних приватних договірних зобов'язань. Принцип добросовісності – в основі правил про те, що сума, яка сплачується за невиконання договірної зобов'язання постраждалій стороні може бути зменшена, якщо вона надзвичайно перевищує витрати, понесені в результаті невиконання зобов'язання. Мова йде про так звані «узгоджені суми, які сплачуються за невиконання зобов'язання». Так, відповідно до ст. III.-3:712 DCFR «У випадку, якщо в договорі передбачено, що сторона, яка не виконала зобов'язання, повинна виплатити певну суму постраждалій стороні за таке невиконання, постраждалій стороні виплачується така сума незалежно від фактично понесених втрат».

Розумність – це зважене вирішення питань субсидіарного застосування норм цивільного законодавства до суміжних з ним відносин з урахуванням інтересів усіх учасників. Розумність виявляється у прагненні органу правозастосування забезпечити адекватність субсидіарного застосування норм законодавства для утвердження справедливості, коли зазначена адекватність досягається через урахування усіх істотних обставин справи. Окреслений підхід загалом узгоджується з визначенням розумності, наведеним у ст. I-1:104 DCFR. Згідно з положеннями цієї статті розумним є те, що може бути об'єктивно встановлено з огляду на суть і мету того, що має бути зроблено відповідно до обставин даної справи та належних звичаїв і практики.

Принцип ефективності проявляється в тому, що суб'єкти права прагнуть забезпечити чи захистити свої права та інтереси шляхом субсидіарного застосування норм законодавства при залученні цивільного законодавства до суміжних відносин з умовою досягнення певного максимального результату. Принцип ефективності є також базовим принципом DCFR, як і принцип справедливості, котрий розглядається у двох площинах: ефективність для сторін правовідношення та ефективність для суспільства. Ефективність для сторін забезпечується, окремо, встановленням мінімальних формальних та процедурних обмежень.

Принцип справедливості, добросовісності, розумності та ефективності має поставати як визначальний чинник побудови всього механізму субсидіарного застосування норм законодавства. А тому міркування щодо справедливості, добросовісності, розумності та ефективності мають відігравати вирішальну роль при встановленні сфери субсидіарного застосування норм законодавства для захисту цивільних прав та інтересів в суміжних відносинах.

Питання до практичного заняття:

1. Система приватного права ЄС: від ідеї до DCFR.
2. Тяжіння приватного права ЄС до романо-германської правової традиції у матеріальному праві, та до англосаксонського у процесуальному праві.
3. Гармонізація цивільного права країн-членів ЄС: взаємодія правових систем.
4. Джерела приватного права ЄС у системі нормативних актів ЄС та держав-членів. Імперативні принципи приватного права.
5. Принципи DCFR як шлях до уніфікації приватного права ЄС.

6. Вплив євроінтеграційних процесів на сферу міжнародного приватного права ЄС

6. Договори держав-членів ЄС про міждержавне співробітництво у сфері регулювання приватноправових відносин Брюссельська конвенція про підсудність та виконання судових рішень по цивільних та торгових справах (1968) Луганська конвенція 1988 р. про міжнародну підсудність та визнання і виконання судових рішень з цивільних і торговельних справ.

7. Європейське контрактне право – новий рівень взаємодії суб'єктів права

8. Формування єдиного європейського сімейного права

9. Принцип визначення права, яке застосовується у спадковому праві ЄС

Теми для рефератів:

1. Перспективи збереження старих та створення нових традицій приватного права ЄС

2. Рецепція римського права як спільної основи сучасних систем правового регулювання приватно-правових відносин

3. Вторинні акти ЄС як джерела міжнародного приватного права ЄС

4. Підсудність в міжнародному приватному праві країн Європейського Союзу

Регламенти Рим I та Рим II про вибір права щодо деліктів та реституційних зобов'язань

5. Принцип справедливості, добросовісності, розумності субсидіарного застосування норм законодавства: розуміння у цивільному праві України та Модельних правилах

Література до теми:

1. Акіменко Ю.Ю. Виокремлення приватного права як тенденція еволюції правової системи ЄС // Часопис цивілістики. – 2017. – Вип. 22. – С. 94 – 98.
2. Акіменко Ю.Ю. Цивільне законодавство України в умовах адаптації до приватного права ЄС : навчальний посібник / [авт. кол.] ; за заг. ред. Є. О. Харитонова, К. Г. Некіт. – Одеса : Юридична література, 2017. – 308 с.
3. Визнання та виконання судових рішень у цивільних та комерційних справах в Європейському Союзі [Текст] : автореф. дис. канд. юрид. наук : 12.00.03 / Козелецька Марина Олексіївна ; Ген. прокуратура України, Нац. акад. прокуратури України. – Київ, 2015. – 18 с.
4. Смітс Я. Європейське приватне право як змішана правова система // Європейське право. – 2012. – № 2 – 4. – С. 215 – 225.
5. Макаруха З. М. Юрисдикція, визнання та виконання судових рішень у цивільних справах транснаціонального характеру [Електронний ресурс]. – URL : <http://dspace.nbuv.gov.ua/dspace/bitstream/handle/123456789/18345/07-Makarukha.pdf?sequence=1>.
6. Комарова Т. Юрисдикція Суду Європейського Союзу : монографія. Харків : Право, – 2010. – 360 с.
7. Харитонова О. І., Харитонов Є. О. Порівняльне право Європи: Основи порівняльного правознавства. Європейські традиції / Видання третє, доповнене. – Х.: “Одісей”, 2016. – 624 с
8. European Commentaries on Private International Law, Brussels I Regulation / Eds. U. Magnus and P. Mankowski. Munchen: European Law Publishers. 2007. – 539 p.
9. Stefan Leible. General Principles of European Private International Law. Kluwer Law International. – 2016 – 106 p.
10. Hugh Beale. The Development of European Private Law and the European Commission’s Action Plan on Contract Law. Juridica International. – 2005. – № X. – P. 4-16.

11. Valant Jana. Consumer protection in the EU. Policy overview. EPRS: European Parliamentary Research Service. – 2015. – 21 p.

12. Sefton-Green Ruth. Multiculturalism, Europhilia and harmonization: harmony or disharmony? Utrecht Law review. – Volume 6. – Issue 3 (November) – 2010. – P. 4 –24

ТЕМА 10. ДОГОВОРИ ПРО АСОЦІАЦІЮ МІЖ ЄС ТА ТРЕТІМИ КРАЇНАМИ ЯК ОСОБЛИВИЙ ПРАВОВИЙ РЕЖИМ СПІВРОБІТНИЦТВА

Лекційний курс. Європейська політика сусідства: здобутки та прорахунки у ХХІ ст. Ініціатива Східного партнерства та її вплив на зовнішні зносини ЄС із третіми країнами. Угоди про стабілізацію між ЄС та третіми країнами – альтернатива до угод про асоціацію для країн-кандидатів Західних Балкан. Гармонізація правових систем держав до *acquis communautaire* шляхом підписання Угод про асоціацію та зону вільної торгівлі. Угоди про асоціацію між ЄС та Україною, Молдовою та Грузією у системі міжнародних договорів ЄС. Створення паритарних органів для управління асоціацією – інституційне забезпечення співробітництва. Стратегія щодо розширення ЄС як імпульс до остаточного визначення умов вступу у ЄС та впорядкування правовідносин із країнами та Туреччиною.

Вступ до теми. У 1990-х роках розпад Югославії спричинив нестабільність – і один з найстрашніших конфліктів у Європі після Другої світової війни. Перша реакція та засоби впливу ЄС зараз не отримують схвального відгуку, втручання НАТО з провідною роллю США зрештою зіграло вирішальну роль у припиненні насильства. Наприкінці 1990-х років, коли завершився останній великий конфлікт (війна в Косово), ЄС прагнув сприяти регіональному миру та стабільності, пропонуючи перспективний шлях до членства.

Багато європейських політиків погодилися, що країни Західних Балкан, зрештою, належать до ЄС через їхню географію, історію та глибокі зв'язки з країнами, що вже є членами ЄС. Прихильники розширення стверджували, що фінансові та інституційні витрати на поглинання регіону, де проживає разом приблизно 18 мільйонів, будуть порівняно низькими.

Під тиском широкої внутрішньої підтримки членства в ЄС уряди країн Західних Балкан визначили вступ до ЄС як стратегічний пріоритет у 2000-х роках. Незважаючи на певні досягнення та змінність влади демократичним шляхом реальне розширення ЄС на Західні Балкани не відбувається. Результатом діяльності ЄС щодо розширення на Західні Балкани можна назвати лише дві країни Хорватія та Словенія. Албанія, Чорногорія, Північна Македонія та Сербія, а також Боснія і Герцеговина, Косово мають статус потенційних кандидатів.

У 1999 році ЄС започаткував Процес стабілізації та асоціації (SAP) як основу своєї політики для регіону Західних Балкан, у рамках якого ЄС уклав двосторонню угоду про стабілізацію та асоціацію (SAA) з кожною країною Західних Балкан. Ці договірні угоди включають заходи щодо лібералізації торгівлі, політичного діалогу, фінансової допомоги та регіонального співробітництва. Однією з головних її напрямів є впровадження вільної зони торгівлі у регіоні. Серед ключових елементів здійснення SAP – це процес укладення договору, торгівельні відносини, фінансова допомога, та регіональне співробітництво.

На саміті 2003 року в Салоніках (Греція) ЄС сформулював більш чітку перспективу членства для країн Західних Балкан, стверджуючи, що майбутнє Балкан чітко пов'язане із ЄС. ЄС намагається різними шляхами підтвердити свою думку про перспективність членства країн західнобалканського регіону у ЄС.

Статусу кандидата на членство в ЄС передують статус потенційного кандидата на членство. Наразі цей статус отримали Боснія і Герцеговина та Косово. Потенційні кандидати – це країни, які мають всі перспективи

вступити до ЄС, проте наразі не готові отримати статус країни-кандидата відповідно до вимог з боку ЄС. Переговори про Стабілізацію та Асоціацію з Боснією і Герцеговиною розпочались у 2005 р., у 2008 р. відповідний договір було підписано, а в 2016 р. він вступив у силу. Косово підписала аналогічний договір в 2014, вступив він у силу також 2016 р.

Зазвичай з країнами, які прагнуть до співробітництва та/або інтеграції в ЄС, спочатку укладаються угоди партнерство та співробітництво, а потім – про асоціацію, як це мало місце у випадку з Україною. Проте для держав західнобалканського регіону Європи була вибрана інша модель договорів – угоди про стабілізацію та асоціацію. Процес стабілізації та асоціації має 3 цілі: стабілізація країн в політичному плані та заохочення їх швидкого переходу до ринкової економіки; сприяння регіональному співробітництву; потенційне членство в ЄС. Країні пропонується перспектива членства (вона стає потенційним кандидатом). Це означає, що ЄС має запропонувати їй статус офіційного кандидата, коли вона буде готова. ЄС зацікавлений у економічному та політичному розвитку держав західнобалканського регіону, який суттєво постраждав унаслідок затяжних воєн на території колишньої Югославії на початку 1990-х. В угодах про стабілізацію та асоціацію прямо вказується перспектива членства країни в ЄС. Так, у преамбулі Угоди про стабілізацію та асоціацію між Європейським Союзом та Косово, підписаної 27 жовтня 2015 року, вказується «...готовність ЄС вжити конкретні кроки для реалізації європейської перспективи та зближення Косово з Євросоюзом відповідно до перспективи регіону шляхом інтеграції Косово до політичного та економічного мейнстріму Європи».

У преамбулі Угоди про стабілізацію та асоціацію між колишньою Югославською Республікою Македонія і Європейськими співтовариствами була підтверджена «готовність Європейського Союзу в найширшій мірі інтегрувати колишню Югославську Республіку Македонія в політичний і економічний простір Європи і надати їй статус потенційного кандидата в

члени ЄС...». Схожі положення є в угодах про стабілізацію та асоціацію між Чорногорією та Сербією.

Загалом угоди про асоціацію та стабілізацію і Угода про асоціацію мають подібний зміст та структуру. Проте Угода про асоціацію є набагато більш деталізованою, і, відповідно, більшою за обсягом. Вона містить великий перелік сфер співробітництва сторін та положень щодо гармонізації стандартів, політики та законодавства з *acquis* ЄС. Обсяг угоди з додатками, протоколами і спільною декларацією, який складає близько 2140 сторінок у Офіційному журналі ЄС, свідчить про те, що це унікальний як за обсягом, так і рівнем деталізації правовий документ. Також за угодами створюються подібні інституційні механізми: Рада асоціації та Комітет асоціації для України та, наприклад, Рада стабілізації та асоціації і Комітет стабілізації та асоціації для Македонії. Таким чином, хоча Угода про асоціацію містить деталізований перелік зобов'язань України щодо гармонізації законодавства, в ній уникається пряма згадка про перспективи членства нашої держави в ЄС, на відміну від угод про асоціацію та стабілізацію між ЄС та державами західнобалканського регіону.

В 2003 р., на саміті Європейської Ради в Салоніках, Пн. Македонію визнали країною-потенційним кандидатом до ЄС9 . У 2004 р. Пн. Македонія підписала Угоду про стабілізацію та асоціацію. В тому ж році Пн. Македонія була одна з перших країн регіону Західних Балкан, яка подала заявку на отримання статусу країни-кандидата до ЄС. В 2005 р. вона його отримала, а в 2020 р. було відкрито переговори про приєднання Пн. Македонії до ЄС.

12 грудня 2017 року Європейський Парламент та Рада ЄС прийняли Регламент (ЄС) 2017/2321 Європейського Парламенту та Ради від 12 грудня 2017 року, що вносить зміни до Регламенту (ЄС) 2016/1036 про захист від демпінгового імпорту з країн, що не є членами Європейського Союзу та до Регламенту (ЄС) 2016/1037 про захист від субсидованого імпорту з країн, які не є членами Європейського Союзу. Цим Регламентом, що набув чинності 20 грудня 2017 року, були затверджені пропозиції Європейської Комісії щодо

модернізації заходів захисту торгівлі, що стало першим суттєвим реформуванням даної сфери торговельного права ЄС з 1995 року

Питання до практичного заняття:

1. Європейська політика сусідства: здобутки та прорахунки у XXI ст.
2. Ініціатива Східного партнерства та її вплив на зовнішні зносини ЄС із третіми країнами.
3. Угоди про стабілізацію між ЄС та третіми країнами – альтернатива до угод про асоціацію для країн-кандидатів Західних Балкан.
4. Гармонізація правових систем держав до *acquis communautaire* шляхом підписання Угод про асоціацію та зону вільної торгівлі.
5. Угоди про асоціацію між ЄС та Україною, Молдовою та Грузією у системі міжнародних договорів ЄС.
6. Створення паритарних органів для управління асоціацією – інституційне забезпечення співробітництва.
7. Стратегія щодо розширення ЄС як імпульс до остаточного визначення умов вступу у ЄС та впорядкування правовідносин із країнами та Туреччиною.

Теми для рефератів:

1. Вплив ціннісних принципів Угод про асоціацію між ЄС та третіми країнами на процес апроксимації законодавства.
2. Можливість взаємодоповнюючого економічного і науково-технічного розвитку між ЄС та третіми країнами після підписання угод про асоціацію.

Література до теми:

1. Arestis Ph., Bárcena-Martín E., Pérez-Moreno S. (2018) Differences in institutional quality across Euro Area Countries: which factors contribute most to inequality? *Panoeconomicus*, – Vol. 65, No. 3. – P. 363–379.

2. Палагнюк Ю. В. Державна євроінтеграційна політика України: теорія, методологія, механізми : [монографія] / Ю. В. Палагнюк. – Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2014. – 392 с.

3. Гріненко О. Європейська політика сусідства як підґрунтя для співробітництва Європейського Союзу з Україною // Європейське право. – 2012. – № 2-4. – С. 208-214/

4. Ільницька У. “Східне партнерство” як вимір європейської політики сусідства та діалоговий рівень співробітництва України з ЄС // Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку. – 2019. – Вип. 26. – С. 113-120.

5. Рудік О. М. Реформи державного управління в країнах-кандидатах та потенційних кандидатах на вступ в ЄС: стан та актуальні проблеми // Державне управління та місцеве самоврядування. – 2018. – Вип. 2. – С. 49-53.

6. Стрілець Б.В. Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом та правове регулювання інвестиційної діяльності // Публічне право. – 2015. – № 4. – С. 295-302

7. Гармонізація законодавства України і законодавства ЄС: наближення загальноправової термінології : монографія / К. О. Трихліб. – Х. : Право, 2015. – 224 с.

8. Задоя А.О. Міжнародні інтеграційні та дезінтеграційні процеси: суперечливі наслідки. Академічний огляд. 2017. – №1(46). – С.5–13.

9. Мовчан Ю. Європейські регіональні інтеграційні процеси як новий вимір міжнародного співробітництва // Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. – 3(6)/2011. – С. 153-159.

10. Morano-Foadi S., Andreadakis S. The Convergence of the European Legal System in the Treatment of Third Country Nationals in Europe: The ECJ and ECtHR Jurisprudence // The European Journal of International Law. – Vol. 22 – No. 4, 2011. – P. 1071–1088.

11. The Stabilisation and Association Agreement between the European Communities and their Member States, on the one part, and the former Yugoslav

Republic of Macedonia, on the other part, on 20 March 2004 // Official Journal of the European Union. – 2004. – L 84/13 [Электронный ресурс]. – <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2004:084:0013:0081:EN:PDF>

12. The Stabilisation and Association Agreement between the European Communities and their Member States, on the one part, and the Republic of Albania, on the other part, on 28 April 2009 // Official Journal of the European Union. – 2009. – L 107/166 [Электронный ресурс]. – <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:107:0166:0502:EN:PDF>

13. The Stabilisation and Association Agreement between the European Communities and their Member States, on the one part, and the Republic of Croatia, on the other part, on 28 January 2005 // Official Journal of the European Union. – 2005. – L 26/1 [Электронный ресурс]. – <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2005:026:0003:0220:EN:PDF>

14. The Stabilisation and Association Agreement between the European Communities and their Member States, on the one part, and the Republic of Montenegro, on the other part, on 29 April 2010 // Official Journal of the European Union. – 2010. – L 108/1 [Электронный ресурс]. – http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/montenegro/key_documents/lexuriserv2nd_en.pdf

15. The Stabilisation and Association Agreement between the European Communities and their Member States, on the one part, and the Republic of Serbia, on the other part, on 29 April 2008 // Official Journal of the European Union. – 2008. – L 28/2 [Электронный ресурс]. – http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/serbia/key_document/saa_en.pdf

16. Regulation (EU) 2017/2321 of the European Parliament and of the Council of 12 December 2017 amending Regulation (EU) 2016/1036 on protection against dumped imports from countries not members of the European Union and Regulation (EU) 2016/1037 on protection against subsidised imports from countries not members of the European Union : [Электронный ресурс]. – Режим

доступу:

<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32017R2321>

ТЕМА 11. ПРАВОВА ІНТЕГРАЦІЯ УКРАЇНИ ТА ЄС

Лекційний курс. Механізми наближення правової системи України та правовою системою ЄС чи гармонізація з 1994 р. по 2014 р. Апроксимація законодавства України до стандартів ЄС відповідно до Угоди про асоціацію Україна-ЄС. Проблеми правової інтеграції під час транспозиції та імплементації положень Угоди про асоціацію Україна-ЄС. *Acquis communautaire* та принцип верховенство права ЄС на шляху до впровадження у правову систему України. Регуляторна уніфікація як передумова економічної інтеграції та умова створення ЗВТ. Механізми вирішення спорів в Угоді про асоціацію між Україною та ЄС та його вплив на правозастосування в Україні.

Вступ до теми. Однією з найважливіших вимог Угоди про асоціацію (УА) є наближення законодавства України до законодавства ЄС. Це не є несподіваним або не передбачуваним, оскільки Україна ще підписавши Угоду про партнерство та співробітництво брала на себе зобов'язання привести свій правовий порядок у відповідність із *acquis* ЄС. Однак, звісно, діапазон питань, за якими Україна зараз повинна внести зміни, є безпрецедентним для України.

Слід також визначити терміни «*acquis* ЄС» та «*acquis communautaire*», оскільки це є нові терміни для застосування у праві України, проте мають вже багату історію. В багатьох офіційних документах ЄС використовується словосполучення «*acquis* ЄС», яка зараз вважається більш сучасною версією словосполучення «*acquis communautaire*». *Acquis communautaire* охоплювало законодавство Європейського Співтовариства в повному обсязі, яке містить багато різних правових актів і рішення Суду справедливості ЄС. Оскільки на

базі Європейського Співтовариства було створено Європейський Союз (станом на 1 грудня 2009 року, дата набрання чинності Лісабонським договором) цей термін все частіше заміняють на поняттям «acquis ЄС», що означає всю правову спадщину Європейського Союзу. Таким чином, доцільно говорити про «acquis ЄС», яке охоплює також ту частину доробку права ЄС, що діяло до 1 грудня 2009 р.

Угода про УА між ЄС та Україною вимагає узгодження українського законодавства з законодавством ЄС. У цьому відношенні досить багато різних термінів використовуються в самому УА. До найбільш типових понять відносяться: «гармонізація», «апроксимація», «наближення». Крім того, УА накладає на Україну зобов'язання «зробити внутрішнє законодавство поступово сумісним», «адаптувати своє законодавство», «перенести певні норми та узгодити їх».

Зобов'язання, що випливають з УА, мають дворівневий характер. На першому рівні Україні необхідно внести необхідні зміни до свого законодавства, щоб зробити його повністю сумісним із законодавством ЄС, тими документами, які містяться в додатках до УА. Для цього потрібні зміни в чинному законодавстві або прийняття нових актів. По-друге, українські законодавці мають переконатися, що новоприйняті правові норми можна ефективно впроваджувати на практиці. Такі зобов'язання виникають, наприклад, зі статті 475 (2) УА, де моніторинг оцінки наближення законодавства України до права ЄС, як це визначено в цій Угоді, включаючи аспекти реалізація та виконання. Таке формулювання та моніторинг вимагають забезпечення впровадження цих норм права у правозастосовчу діяльність. Також, у зв'язку із відсутністю правового регулювання певних правовідносин українські законодавці використовують нормативні акти ЄС як модельні, що фактично є правовою апроксимацією.

Хоча часові рамки наближення багато в чому визначаються положеннями і Додатками до УА, детальні плани та пріоритети встановлюються у великій кількості дорожніх карт і планів, затверджених

органами виконавчої влади. Завдання наближення охоплюють не лише правові акти ЄС, а й часто також інші джерела, включаючи документи «м'якого права», а також судову практику Суду Справедливості Європейського Союзу.

Вперше зобов'язання України щодо наближення законодавства до права ЄС було закріплено в Угоді про партнерство та співробітництво (УПС) між Україною та Європейським Співтовариством та їх державами-членами (чинний з 1 березня 1998 р.). Стаття 51(1) УПС зробила наближення та обумовила зміцнення зв'язків між двома сторонами. Хоча текст УПС має стандартний характер та майже не відрізняється від інших укладених ЄС, пріоритети по внесенню змін у власне законодавство кожна країна визначає окремо. Слід зазначити, що дане положення передбачало «м'яке» наближення законодавства України до права ЄС. Це була правова норма про зусилля або, іншими словами, зобов'язання діяти, а не досягати певного результату. Крім того, УПС не встановило чітких вимог щодо ступеня наближення законодавства України та не конкретизував конкретні акти ЄС, які слід було брати за основу та умови їх виконання Україною. Однак стаття 51(2) УПС містить перелік пріоритетних сфер для наближення, які включали: митне право, право компаній, банківське право, податкове право, право інтелектуальної власності, захист працівників на робочому місці, фінансові послуги, правила конкуренції, право державних закупівель, охорони здоров'я та життя людей, тварин і рослин, навколишнє середовище, захист споживачів, непряме оподаткування, технічні правила та стандарти, ядерне законодавство і нормативні акти, транспорт.

Закон України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до Закону України «Про загальнодержавну програму адаптації законодавства України Європейський Союз» від 18.03.2004 р. № 1629-IV 9 прийнято був прийнятий для чіткого визначення задач та результатів процесу наближення законодавства в рамках УПС. За відсутності чітких зобов'язань та вимог щодо результатів наближення в УПС

Програма лише визначила мету та завдання першого етапу процесу наближення. Основна увага УПС зосереджена на реалізації переважно організаційних завдань – заходів (розробка глосарію термінів, створення централізованої бази даних перекладів правових актів ЄС, організація підготовки планів адаптації та графіків моніторингу та створення національної інформаційної мережі з питань права ЄС).

Угода про асоціацію (УА) між ЄС та Україною, яка набула чинності 1 вересня 2017 р. змінила політичні, правові та економічні відносини між сторонами та перевела їх на абсолютно новий рівень взаємодії. Головні цілі УА перераховані в преамбулі та включають, серед іншого, створення глибокої та всеосяжної зони вільної торгівлі. Зрозуміло, що поглиблення політичних і економічних зв'язки між Україною та ЄС безпосередньо залежать від прогресу у виконанні зобов'язань за УА щодо наближення законодавства України до права ЄС. Для досягнення цілей в УА наявний перелік конкретних правових актів та положень, які Україна зобов'язана наблизити та втілити. Умови, встановлені у відповідних розділах УА, визначають, зокрема, терміни впровадження, а також необхідний рівень наближення. Відповідні зобов'язання містяться як безпосередньо в статтях Угоди, так і в додатках до неї. Багато положень УА, які стосуються наближення законодавства, відрізняються як за змістом, так і рівнем наближення.

Загалом, Україна зобов'язана хоча б частково гармонізувати існуюче внутрішнє законодавство порядок із сотнями правових актів ЄС («acquis ЄС»), що поширюються на різні галузі. Це включає в себе такі фундаментальні галузі, як митне право, трудове право, фінансові послуги, захист прав споживачів, захист навколишнього середовища та багато інших. Законодавче зусилля такого масштабу не може бути зроблено випадково та поспішно та потребує обґрунтованого та належного планування. Тому удосконалення правових засад національної правової системи, обґрунтування оптимальних напрямів і шляхів її розвитку вимагає розуміння

фундаментальних засад ЄС як міждержавного утворення та національної правової системи, яка зміниться.

Відповідно до загальноєвропейських підходів процес наближення (апроксимації) організовано у три стадії: транспозиція, імплементація та забезпечення дотримання (повне впровадження або технічна імплементація). Транспозиція – процес нормативно-правового приведення законодавства країни у відповідність до вимог права ЄС. В Україні це організовано у формі адаптації законодавства України до права ЄС, що з 2004 року відбувається в рамках виконання відповідної Загальнодержавної програми. Додатком ХХХ до Угоди про асоціацію визначено конкретні терміни транспозиції для кожного з 29 джерел права ЄС, які наведені в ньому. В основному вони становлять 2–3 роки з моменту набрання чинності Угодою про асоціацію. Імплементація – це практичне впровадження вимог і стандартів ЄС. Воно передбачає наявність інституційної, фінансової та інвестиційної складових. Здійснити імплементацію без приведення законодавства у відповідність неможливо, тому вона відбувається після транспозиції. Водночас імплементація потребує значно більших ресурсів: часових, фінансових і людських. Тому Угодою про асоціацію на імплементацію відведено від двох до десяти років, а у низці випадків термін визначатиме Рада асоціації залежно від оцінки досягнутого прогресу. Стратегію побудовано таким чином, що вона враховує всі зазначені елементи і стадії.

На відміну від багатьох інших угод про асоціацію, УА Україна-ЄС передбачає «динамічну апроксимацію». Це означає, що механізм наближення насправді ніколи не закінчується: щоразу, коли це актуально, частина законодавства ЄС зазнала змін, то відповідно в Україні з'являється обов'язок переглянути власне законодавство та внести зміни, щоб відповідати актуальним змінам.

Загальне правило міститься в статті 463 УА: «Рада асоціації може оновлювати або змінювати Додатки до цієї Угоди, беручи до уваги розвиток законодавства ЄС і відповідних стандартів, які визначені в міжнародних

документах і, на думку Сторін, можуть безпосередньо вплинути на це без шкоди для будь-яких конкретних положень, включених до Розділу IV («Торгівля та пов'язані з торгівлею питання») цієї Угоди».

Питання до практичного заняття:

1. Механізми наближення правової системи України та правовою системою ЄС чи гармонізація з 1994 р. по 2014 р.
2. Апроксимація законодавства України до стандартів ЄС відповідно до Угоди про асоціацію Україна-ЄС.
3. Проблеми правової інтеграції під час транспозиції та імплементації положень Угоди про асоціацію Україна-ЄС.
4. *Acquis communautaire* та принцип верховенство права ЄС на шляху до впровадження у правову систему України.
5. Регуляторна уніфікація як передумова економічної інтеграції та умова створення ЗВТ.
6. Механізми вирішення спорів в Угоді про асоціацію між Україною та ЄС та його вплив на правозастосування в Україні

Теми для рефератів:

1. Спир ЄС та України щодо необробленої сировини в рамках Механізму вирішення спорів за Угодою про асоціацію Україна-ЄС: обставини та висновки.
2. Тенденції посилення конвергенції правової системи України з регіональними та міжнародними стандартами

Література до теми:

1. Актуальні проблеми зовнішньої політики України : термінол. слов.-довід. / [уклад.: І. В. Артьомов, Т. І. Хохол] ; ДВНЗ "Ужгород. нац. ун-т", Навч.-наук. ін-т євроінтеграц. дослідж. - Ужгород : Говерла , 2020. - 135 с.
2. Литвин О. Україна в системі міжнародних економічних відносин в умовах інституціоналізації та глобальної конвергенції // Вісник Київського

національного університету імені Тараса Шевченка. Міжнародні відносини. - 2019. - Вип. 1. - С. 36-40.

3. Резніков В.В. Ефективність державної політики у сфері європейської інтеграції в контексті виконання Угоди про поглиблену та всеохоплюючу зону вільної торгівлі Україна-ЄС. *East journal of security studies*

4. Гармонізація законодавства України і законодавства ЄС: наближення загальноправової термінології : монографія / К. О. Трихліб. – Х. : Право, 2015. – 224 с.

5. Євроінтеграція України в системі міжнародної економічної інтеграції : навчальний посібник / І. Ю. Матюшенко, С. В. Беренда, В. В. Резніков. – Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. – 504 с.

6. Zhytar M. Lisnichuk O. Prospects of integration of the Ukrainian economy into the European economic area. *Journal of Vasyl Stefanyk Precarpathian National University* <http://journals.pnu.edu.ua> Vol. 9, No. 3 (2022), 86-93

7. Deepening EU-Ukrainian Relations Updating and upgrading in the shadow of Covid-19 Third edition, Edited by Michael Emerson and Veronika Movchan, Institute for Economic Research and Policy Consulting (IER), Kyiv Rowman & Littlefield International, London 2021, 370 p.

8. Верига А. В. Європейська валютна інтеграція: перспективи для України / А.В. Верига // Теорія і практика суспільного розвитку. –2013. –№ 4. – Р

9. Інтеграція правової системи України в Європейський простір: стан та шляхи розвитку: монографія / В.Г. Гриценко, Є.Ю. Соболю, Л.Т. Рябовол, В.М. Кондратенко, Т.М. Мілова ; за ред. В.Г. Гриценка, Є.Ю. Соболя. Кропивницький: ПолімедСервіс, 2018. 336 с.

10. Європейський проект та Україна : монографія / А. В. Єрмолаєв, Б. О. Парахонський, Г. М. Яворська, О. О. Резнікова [та ін.]. – К. : НІСД, 2012. – 192 с.

ТЕМА 12. УЧАСТЬ УКРАЇНИ У МІЖНАРОДНИХ ТА РЕГІОНАЛЬНИХ ПОЛІТИКАХ ТА АГЕНЦІЯХ ЄС

Лекційний курс. Секторальне міжнародне та регіональне співробітництво України та вплив на правову систему України. Спільна зовнішня політика і політика безпеки ЄС: історичні оцінки та участь України. Участь України у Програмі Постійній структурованій співпраці (PESCO). Агентство Європейського Союзу з підготовки співробітників правоохоронних органів (CEPOL). Європейська Агенція з прикордонної та берегової охорони (FRONTEX). Роль України у регіональній економічній інтеграції (CEFTA). Єдиний Європейський енергетичний простір України та ЄС. Перспективи участі України у діяльності Європейського агентства з охорони навколишнього середовища та Робочої групи Україна – ЄС з питань зміни клімату.

Вступ до теми. В ЄС діє 46 агентств, які є напівавтономними та спеціалізованими органами, що фінансуються та контролюються в ЄС з метою підтримки функціонування різних політик ЄС. У ЄС діють також близько 45 програм, більшість (але не всі), з яких фінансуються і в веденні Європейської Комісії. Значна кількість з них відкриті для участі Україна як для партнера за Угодою про асоціацію, зокрема 20 агентств і 19 програм.

Така участь України у роботі агентств та програм є ефективним засобом до поглибленої інтеграції, навчання та консультацій експертів та державних службовців з партнерами з ЄС, що звісно пришвидшує і сприяє процесам реформ. Членство в агентстві вимагає підписання та ратифікації конкретного міжнародного договору та рішення про фінансовий внесок партнера. Співпраця з програмою здійснюється на основі протоколу або Меморандуму про взаєморозуміння із зазначенням деталей участі для кожної програми. Участь України в цих агентствах і програмах ЄС визначається на умовах регулярного діалогу та перегляду. Членство в агентствах і участь у програмах

надає повний доступ до інфраструктури та органів управління, а також передбачає витрати. Щоб полегшити фінансовий тягар для України, ЄС може домовитися про тимчасові знижки, відповідно до яких Україна сплачує до 50% членських внесків із фондів допомоги ЄС, а рештою виплачує згодом. Процес участі у деяких програмах, наприклад для дослідницьких проектів у рамках Horizon 2020 (H2020), надзвичайно конкурентний, але тут український Інститути, як правило, приєднуються до партнерів у держав-членів у цих ініціативах.

У відповідь на військове вторгнення РФ в Україну ЄС зазнав нового виклику і мусив почати переосмислення власної зовнішньої політики та політики безпеки. Саме через події пов'язані із Україною було ухвалено рішення у 2017 р. про можливість третім країнам долучатись до Програми постійного структурованого співробітництва (PESCO). Саме шляхом надання доступу диференційовано до проектів ЄС щодо інтеграції та співпраці у сфері оборони та безпеки для третіх країн, PESCO plus, ЄС демонструє перші ознаки адаптації до середовища безпеки, яке швидко змінюється. Як зазначається у Версальській декларації «неспровокована та невиправдана військова агресія Росії проти України грубо порушує міжнародне право та принципи Статуту ООН, а також підриває європейську та глобальну безпеку і стабільність», що на думку вчених призведе до усвідомлення необхідності бути повноправною жорсткою силою серед акторів на міжнародній арені, при чому ця сила буде побудована на створенні інституцій спільної оборони у ЄС. Україна поки є єдиною країною порівняно з Грузією та Молдовою, яка долучилась до Програми постійного структурованого співробітництва (PESCO).

Інституції Європейського Союзу та багато держав-членів давно обговорюють питаннями чи підтримувати військові дії – чи то з власної ініціативи, чи то спільно – з державами-партнерами. Але після вторгнення Росії в Україну в лютому 2022 року ідея надання прямої військової підтримки, включаючи зброю сусіднім країнам швидко стає частиною

публічних дебатів про те як само вже існуючі правовідносини вписати у систему установчих договорів.

Співпраця між Україною та Європейським оборонним агентством (EDA) EDA передбачена в Угоді про Асоціацію Україна-ЄС, на підставі чого в грудні 2015 року між Міністерством оборони України та в Європейське оборонне агентство (EDA) було підписано Меморандум про взаємопорозуміння. Це стосується визначення принципів, за якими відбувається співробітництво щодо підвищення обороноздатності та зміцнення військового співробітництва між сторонами, у тому числі співробітництва між оборонними фірмами (державного та приватного сектору).

У лютому 2020 року після років консультацій Агентство Європейського Союзу з підготовки співробітників правоохоронних органів CEPOL та Міністерство внутрішніх справ України уклали Робочу угоду, яка дозволяє спільне навчання та охоплює широкий спектр тем від техніки правоохоронних органів до економічних злочинів, а також сприяє обміну знаннями та передовим досвідом. Для України також забезпечує платформу для гармонізації стандартів права навчання правоохоронним органам, особливо у сферах транскордонної співпраці, і надає доступ до публічних розділів електронної мережі CEPOL.

У 2020 році підписано Робочу домовленість між МВС України та CEPOL, яка є правовою основою співробітництва та визначає порядок взаємодії між МВС України та Агентством, зокрема обсяг та форми участі представників Української Сторони в роботі CEPOL, а також створення сприятливих умов для здійснення взаємовигідного співробітництва. На підставі домовленості визначено контактний пункт для взаємодії, а також оператора E-Net мережі (якими є відповідні структурні підрозділи МВС).

У лютому 2015 року остаточний варіант Угоди про співпрацю між Україною та Агенством судової співпраці ЄС (EUROJUST) було укладено. Договір у березні 2015 р. 28 червня 2016 р. Договір був офіційно підписано.

Європейське поліцейське управління (ЄВРОПОЛ). Угода про співпрацю між Європейським поліцейським управлінням та Україною було підписано у 2009 році, відповідно до якого передбачається координацію зусиль держав-членів і України у запобіганні та боротьбі з усіма формами міжнародної злочинності, терористичних загроз, торгівлі людьми, незаконному обігу наркотиків та нелегальної міграції. Важливим кроком стало підписання Меморандуму про взаєморозуміння між Європейським поліцейським управлінням та Україною, що допомогло встановити спеціальний захищений канал зв'язку під назвою SIENA для обміну інформацією.

У липні 2020 р. був розпочатий новий проект під керівництвом Європейського поліцейського управління, спрямований на посилення боротьби з організованою злочинністю у країнах східного Європи, у тому числі Україні.

Співробітництво з Державною прикордонною службою України здійснюється на підставі Робочої Домовленості між Агенцією FRONTEX та ДПСУ щодо встановлення оперативного співробітництва, підписаної 11 червня 2007 року та Планів оперативного співробітництва, що підписуються кожних 3 роки (останній План підписаний 28 червня ц.р. на 2019 – 2021 рр.). Співпраця між Державною прикордонною службою України та Frontex започаткований у 2007 році та працює в рамках відновленої співпраці плани. Ключові види діяльності передбачають обмін інформацією, ризик аналізу, спільних операцій і навчання персоналу. Навчальні проекти здебільшого зосереджені на виявленні викрадених та фальсифікованих автомобілів документи, підготовка кінологів, вивчення впровадження загальної основної навчальної програми для прикордонників та підготовка спільної веб-платформи для прикордонників навчання.

Співпраця Європейського агентства з навколишнього середовища (ЕЕА). та України розпочалась ще в 2009 році, але зараз основна увага приділяється реалізації відповідних положень Угоди про асоціацію, переведення співробітництва на новий якісний рівень, включаючи

гармонізацію українського законодавства з нормативними актами ЄС. Ключова мета – розвивати інфраструктуру в Україні в рамках Спільної Європейської екологічної інформаційної системи (SEIS) та ідентифікувати пріоритети щодо Стратегії державної політики України.

Питання до практичного заняття:

1. Секторальне міжнародне та регіональне співробітництво України та вплив на правову систему України.
2. Спільна зовнішня політика і політика безпеки ЄС: історичні оцінки та участь України.
3. Участь України у Програмі Постійній структурованій співпраці (PESCO).
4. Агентство Європейського Союзу з підготовки співробітників правоохоронних органів (CEPOL).
5. Європейська Агенція з прикордонної та берегової охорони (FRONTEX).
6. Роль України у регіональній економічній інтеграції (CEFTA).
7. Єдиний Європейський енергетичний простір України та ЄС.
8. Перспективи участі України у діяльності Європейського агентства з охорони навколишнього середовища та Робочої групи Україна – ЄС з питань зміни клімату.

Теми для рефератів:

1. Доробок України в євроінтеграційному напрямі
2. Внутрішнє та зовнішнє середовище реалізації європейських стратегій України
3. Засоби захисту Внутрішнього ринку та його свобод від третіх країн

Література по темі:

1. Петров Р. Особливості і транспозиції «Acquis» ЄС у правову систему України: енергетичний та митний сектори. // Lex Portus. – 2020. – Вип. # 2 (22). – С. 42-57

2. Кравченко Г. Є. Правові інструменти співробітництва України з Європейським Союзом у сфері міграції. // Журнал європейського і порівняльного права. – 2019. - випуск 10 (1-2). – С. 52-78. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pravo/article/view/3724/3398>.

3. Моделі і механізми регулювання єврорегіонального співробітництва України: монографія / За заг. ред. І.В.Артюмова, О.М.Ващук, О.М.Руденко. – Ужгород: МПП «Гражда», 2013. – 612 с. – (Серія «Євроінтеграція: український вимір»; вип. 21).

4. Шеренговський Д. Гармонізація елементів системи безпеки та оборони України стосовно співробітництва та конвергенції України у сфері зовнішньої політики та політики безпеки з Європейським Союзом // Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини. 2015. Випуск 36. Частина 2. С. 107-113.

5. Yakoviyk, I. V., & Shepliakova, E. (2018). The international legal cooperation between Ukraine and the EU in building modern system of european security. Problems of Legality, (141), 185–200.

6. EU-Ukraine relations. Fact Sheets. – Brussels – 23.09.2022 – 11p. URL: https://www.eeas.europa.eu/eeas/eu-ukraine-relations-factsheet_en

7. F. Stephen Larrabee, Peter A. Wilson, John Gordon IV. The Ukrainian crisis and European security. Implications for the United States and U.S. Army – The RAND Corporation, Santa Monica, Calif – 2015. 50 p.

8. Інтеграція правової системи України в Європейський простір: стан та шляхи розвитку: монографія / В.Г. Гриценко, Є.Ю. Соболю, Л.Т. Рябовол, В.М. Кондратенко, Т.М. Мілова ; за ред. В.Г. Гриценка, Є.Ю. Соболя. Кропивницький: ПолімедСервіс, 2018. 336 с.

9. Європейський проект та Україна : монографія / А. В. Єрмолаєв, Б. О. Парахонський, Г. М. Яворська, О. О. Резнікова [та ін.]. – К. : НІСД, 2012. – 192

10. Deepening EU-Ukrainian Relations Updating and upgrading in the shadow of Covid-19 Third edition, Edited by Michael Emerson and Veronika Movchan, Institute for Economic Research and Policy Consulting (IER), Kyiv Rowman & Littlefield International, London 2021, 370 p.

**ПРОГРАМНІ ПИТАННЯ ДЛЯ ПЕРЕВІРКИ ЗНАНЬ, УМІНЬ І
НАВИЧОК (ЕКЗАМЕН):**

1. Вчення про правову систему: стан розробки.
2. Місце правових систем у соціальних системах.
3. Поняття, ознаки та основні елементи правової системи.
4. Трансформація національних правових систем в умовах глобалізації.
5. Універсалізація національних правових систем.
6. Конвергенція та когеренція правових систем.
7. Поняття „Право Європейського Союзу”.
8. Система права ЄС. Класифікація джерел права Європейського Союзу.
9. Джерела первинного права. Установчі документи (договори) Європейського Союзу: поняття і система. Порядок перегляду установчих договорів.
10. Джерела вторинного права. Правові акти ЄС, їх юридичні властивості.
11. Джерела прецедентного права. Роль Суду ЄС у розвитку права Європейського Союзу.
12. Принципи права ЄС: поняття, класифікація.
13. Вплив міжнародного права на формування права ЄС.
14. Роль Суду ЄС у визначенні співвідношення права ЄС та міжнародного права.
15. Імплементация міжнародного права у правову систему ЄС.

16. Форми імплементації норм міжнародного права у правопорядок Європейського Союзу.
17. Ієрархія міжнародного права та інтеграційного права: проблемні питання.
18. Основні етапи розвитку співробітництва ЄС та Ради Європи.
19. Меморандум про взаєморозуміння ЄС та Ради Європи.
20. Основні види співпраці ЄС та Ради Європи та їх правове забезпечення. Взаємний вплив правових систем ЄС та Ради Європи.
21. Приєднання ЄС до ЄКПЛ.
22. [Практика Суду Європейського Союзу щодо приєднання ЄС до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод](#)
23. Сучасні тенденції розвитку взаємодії Ради Європи та Європейського Союзу.
24. Співвідношення права ЄС з національним правом держав-членів.
25. Гармонізація і уніфікація законодавства держав-членів до права ЄС.
26. Принципи взаємодії права ЄС та правових систем держав -членів.
27. Правовий механізм взаємодії права ЄС та правових систем держав-членів.
28. Практика Суду ЄС щодо співвідношення права ЄС та держав- членів.
29. Поняття юридичної колізії.
30. Причини виникнення юридичні колізії між нормами права Ради Європи, права Європейського Союзу та національного права України.
31. Заходи попередження колізій між нормами права Ради Європи, права Європейського Союзу та права України.
32. Процедури попередження юридичних колізій.
33. Політичні та економічні передумови створення Європейського економічного простору як правової системи.
34. Стандарти ЄЕП для гармонізації законодавства держав-членів.

35. Модель інституціонального забезпечення економічної інтеграції для ЄП.
36. Свободи Внутрішнього ринку ЄС для членів ЄП: правовий режим та перспективи.
37. Роль Норвегії у ЄП та взаємовигідна система правовідносин.
38. Участь Швейцарії та Ліхтенштейну у ЄП на підставі унікальної системи двосторонніх договорів.
39. Приєднання Сполученого королівства до ЄП: крок вперед чи назад.
40. Дезінтеграційні процеси в Європі як невід'ємна частина процесу євроінтеграції.
41. Популізм та пропаганда як засоби інформаційного впливу проти цінностей ЄС.
42. Особлива позиція Великобританії у складі ЄС та пошук балансу у зовнішній і внутрішній політиці.
43. Обмежена участь Великобританії у деяких політиках ЄС.
44. Угода про торгівлю та співробітництво між ЄС та Великобританією та визначення нового етапу правового взаємовпливу.
45. Протокол до Угоди про торгівлю та співробітництво про врегулювання спірних питань щодо Ірландії – напрямок подальшої дезінтеграції.
46. Правова система та інституційне функціонування ЄС після Брекзиту.
47. Система приватного права ЄС: від ідеї до DCFR.
48. Тяжіння приватного права ЄС до романо-германської правової традиції у матеріальному праві, та до англосаксонського у процесуальному праві.
49. Гармонізація цивільного права країн-членів ЄС: взаємодія правових систем.

50. Джерела приватного права ЄС у системі нормативних актів ЄС та держав-членів.
51. Імперативні принципи приватного права.
52. Принципи DCFR як шлях до уніфікації приватного права ЄС.
53. Вплив євроінтеграційних процесів на сферу міжнародного приватного права ЄС.
54. Договори держав-членів ЄС про міждержавне співробітництво у сфері регулювання приватноправових відносин.
55. Брюссельська конвенція про підсудність та виконання судових рішень по цивільних та торгових справах (1968).
56. Луганська конвенція про міжнародну підсудність та визнання і виконання судових рішень з цивільних і торговельних справ (1988 р.).
57. Європейське контрактне право – новий рівень взаємодії суб'єктів права.
58. Формування єдиного європейського сімейного права.
59. Принцип визначення права, яке застосовується у спадковому праві ЄС.
60. Європейська політика сусідства: здобутки та прорахунки у ХХІ ст.
61. Ініціатива Східного партнерства та її вплив на зовнішні зносини ЄС із третіми країнами.
62. Угоди про стабілізацію між ЄС та третіми країнами – альтернатива до угод про асоціацію для країн-кандидатів Західних Балкан.
63. Гармонізація правових систем держав до *acquis communautaire* шляхом підписання Угод про асоціацію та зону вільної торгівлі.
64. Угоди про асоціацію між ЄС та Україною, Молдовою та Грузією у системі міжнародних договорів ЄС.
65. Створення паритарних органів для управління асоціацією – інституційне забезпечення співробітництва.

66. Стратегія щодо розширення ЄС як імпульс до остаточного визначення умов вступу у ЄС та впорядкування правовідносин із країнами та Туреччиною.

67. Механізми наближення правової системи України та правовою системою ЄС чи гармонізація з 1994 р. по 2014 р.

68. Апроксимація законодавства України до стандартів ЄС відповідно до Угоди про асоціацію Україна-ЄС.

69. Проблеми правової інтеграції під час транспозиції та імплементації положень Угоди про асоціацію Україна-ЄС.

70. *Acquis communautaire* та принцип верховенство права ЄС на шляху до впровадження у правову систему України.

71. Регуляторна уніфікація як передумова економічної інтеграції та умова створення ЗВТ.

72. Механізми вирішення спорів в Угоді про асоціацію між Україною та ЄС та його вплив на правозастосування в Україні.

73. Секторальне міжнародне та регіональне співробітництво України та вплив на правову систему України.

74. Спільна зовнішня політика і політика безпеки ЄС: історичні оцінки та участь України.

75. Участь України у Програмі Постійній структурованій співпраці (PESCO).

76. Агентство Європейського Союзу з підготовки співробітників правоохоронних органів (CEPOL).

77. Європейська Агенція з прикордонної та берегової охорони (FRONTEX).

78. Роль України у регіональній економічній інтеграції (CEFTA).

79. Єдиний Європейський енергетичний простір України та ЄС.

80. Перспективи участі України у діяльності Європейського агентства з охорони навколишнього середовища та Робочої групи Україна – ЄС з питань зміни клімату.

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

Серія «Навчально-методичні посібники»

**ВЗАЄМОДІЯ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ ЄС
З ІНШИМИ ПРАВОВИМИ СИСТЕМАМИ**

Навчально-методичний посібник для аспірантів
спец. 293 «Міжнародне право»

Електронне видання

*Укладачі: О. О. Сурілова, Ю. Ю. Акіменко
За редакцією Бехруза Х. Н.*

Видано в авторській редакції.

Формат 60x84/16. Ум-друк. арк. 24,36.

Видавець ПП «Фенікс»
(Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 1044 від 17.09.02).
Україна, м. Одеса, 65009, вул. Зоопаркова, 25.
e-mail: fenix-izd@ukr.net
www.feniksbooks.com